DEVRİMCİ SAVAŞIMDA

sanat emeği

AYLIK SANAT KÜLTÜR DERGİSİ

CENGİZ AYTMATOV
REFİK DURBAŞ
ABDÜLKADİR BULUT
ASIM BEZİRCİ
NEŞE YAŞIN
İVAN FUNEV
SİMON WAGENSTEIN
SVETANA MANEVA
PABLO NERUDA
BARIŞ PİRHASAN
YAŞAR ÇOLAKOĞLU
TURGAY FİŞEKÇİ

KÜLTÜR ALANI DEMOKRATİKLEŞMELİDİR
EDEBİYATIN BARIŞÇI GÖREVİ
BULGARİSTAN'DA SOSYALİST KÜLTÜRÜN ÖRGÜTLENMESİ ÜSTÜNE SÖYLEŞİ
YENİ TÜRK ŞİİRİNDE SOLUN TARİHÇESİ II
NICOLAS GUİLLEN İLE BİR KARŞILAŞMA
TÜRK DİL KURUMU ÜSTÜNE

7 Eylül 1978

DEVRİMCİ SAVAŞIMDA

sanat emeği

AYLIK SANAT KÜLTÜR DERGİSİ

Murat Moralı
bağışıdır - 2012

CİLT : 2 / SAYI : 7 / EYLÜL 1978
Sahibi : H. Barış Pirhasan
Sorumlu Yönetmen: A. Turgay Fişekçi

3 KÜLTÜR ALANI DEMOKRATİKLEŞMELİDİR
6 BU SAYIDA
8 **Refik Durbaş** BARIŞ KOYUN ÇOCUKLARIN ADINI (Şiir)
11 **Cengiz Aytmatov** EDEBİYATIN BARIŞÇI GÖREVİ
17 **Abdülkadir Bulut** BUGÜN CANIM SIKILIYOR (Şiir)
19 **Asım Bezirci** YENİ TÜRK ŞİİRİNDE SOLUN TARİHÇESİ II
31 İVAN FUNEV
36 **Neşe Yaşın** ŞİİRLER
44 BULGARİSTAN'DA SOSYALİST KÜLTÜRÜN ÖRGÜTLENMESİ ÜSTÜNE SİMON WAGENSTEİN VE SVETANA MANEVA İLE BİR SÖYLEŞİ
54 **Pablo Neruda** ŞİİRLER
60 **Barış Pirhasan** NİCHOLAS GUİLLEN'LE BİR KARŞILAŞMA
64 SBKP PROGRAMI'NDA KÜLTÜR SORUNU
67 **Yaşar Çolakoğlu** DİL VE TDK ÜSTÜNE
73 HABERLER
75 KİTAPLAR
77 IN THIS ISSUE

Yazı Kurulu
A. Kadir - Asım Bezirci
Orhan Taylan - Ataol Behramoğlu
Barış Pirhasan

*Bu dergide yayınlanan yazı
ya da resimler kaynak gösterilerek
yeniden yayınlanabilir
ya da aktarılabilir
Yazılar SANAT EMEĞİ'nden yazılı
izin alınarak
başka dile çevrilebilir.
Gönderilen yazı ya da resimler
geri verilmez.*

SANAT EMEĞI / Yazışma ve Havale Adresi: P.K. 1339 Sirkeci - İstanbul / Yönetim Yeri: Divanyolu, Klodfarer Cad. 38/2 Cağaloğlu - İstanbul / Abone Koşulları: 6 aylık 100 TL. / 12 aylık 200 TL. Yurtdışı için iki katıdır. Tek isteklerde 20 liralık pul gönderilmelidir. Posta Çeki: Hasan Barış Pirhasan 109126 İlan: Tam sayfa 1000 TL. 1/2 sayfa 500 TL, 1/4 sayfa 250 TL. / Dizgi - Baskı - Cilt: Ağaoğlu Yayınevi Tesisleri Tel: 27 73 37
Dağıtım: Temel Dağıtım / Son baskı tarihi: 29.8.1978

KÜLTÜR ALANI DEMOKRATİKLEŞMELİDİR

Sanatçılar ve kültür adamları olduğu kadar tüm aydın çevreler, CHP ağırlıklı hükümetin bu alanda demokratikleşme yolunda olumlu adımlar atmasını bekliyordu. Politik alanlarda olduğu gibi sanat ve kültür alanında da demokratikleşme kavramının özü, devletin sanat ve kültür alanındaki politikasının belirlenmesinde ve bu yoldaki uygulamalarında, konuyla ilgili en geniş çevrelerin yani bu alanda sanatçıların ve kültür adamlarının çoğunluğunun söz ve karar sahibi olmasıdır. Ve bu yolla sanat ve kültürün bürokratikleşmekten kurtarılarak, en geniş kitlelerle ve onlar için yapılır ve yaşanılır kılınmasıdır.

Oysa CHP ağırlıklı hükümet, ne bu doğrultuda ilk adımlar olması beklenen kültür ve eğitim kurumlarından faşistlerin temizlenmesi, düşünce, örgütlenme ve yaratma özgürlüğünü kısıtlayan 141 ve 142 gibi, sansür yasası gibi engelleri gidermek için ne de hükümetten bağımsız olarak kurulup gelişmiş sanat, sanatçı ve kültür kuruluşlarına destek olmak, onların ülke sanatına ve kültürüne katkılarını etkinleştirmek için tek bir adım bile atmamıştır.

Demokratik sanat ve sanatçı kuruluşları, yani hükümetten direktif ve maaş almaksızın kendi özgür iradeleriyle biraraya gelerek tiyatro ya da sinema yapmak, dergi çıkarmak ya da bir sanat alanının sorunları üzerinde çalışmak üzere oluşan guruplar, dernekler, sendikalar ve benzerleri, yani ülkemizdeki her yetenekli insanın katılabileceği, kendini sınayıp geliştirebileceği kuruluşlar, hükümetten somut destek görmekten öte hükümetin kültür politikasında da belirleyici olmalıdırlar. Demokratiklik ilkesi işte bu kadar açık ve yalındır.

'Demokratik' sözcüğü, gerici faşist politikacıları irkiltiyor, onları 'demokratiklik eşittir komünistlik' diyecek kadar fanatik saplantılara sürüklüyor. Diyelim ki bu onların doğal eğilimidir. Liberal, sosyal demokrat, ya da demokratik sol olarak ad-

landırılan çevrelerde 'demokrasi bizim memleket için lükstür' zihniyeti hala yaşıyor mu? Yaşamıyorsa, yaşamadığının kanıtları nerede?

Bugün, demokrat ve ilerici çevrelerin umut bağladığı CHP iktidarının dokuz on aylık kültür politikası uygulaması sonucunda, ülkemizde bağımsız ve ilerici özel tiyatrolar birer birer kapanmış, sinema alanı hiçbir bağımsız çalışmanın yapılamadığı durumunu korumuş, ulusal sinema kongresi kararına rağmen sansür yasası üzerine hiçbir girişim yapılmamış, görsel sanatlar alanı sermaye piyasasının spekülasyonuna terkedilmiş, özetle sanat ve kültür ortamı kısırlaşmıştır.

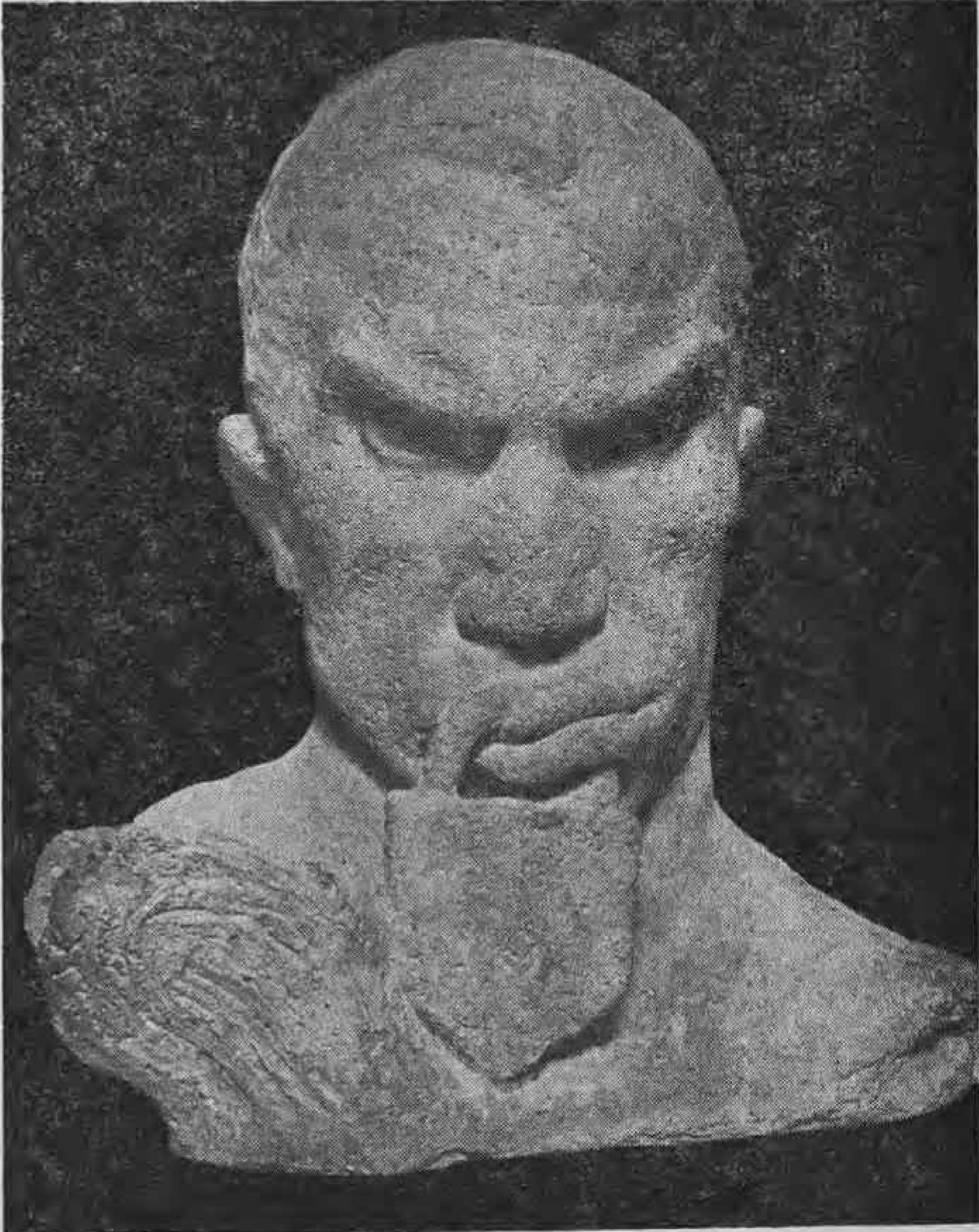
'Sanatçının, sanatını yaparak yaşayabilmesi' vaadi artık tebessümle anımsanır hale gelmiş, işsiz sanatçı ve kültür adamlarının sayısı şu kısacık dönemde birkaç katına çıkmıştır. Çünkü sanat ve kültür ortamında 'özgürlük' salt bir yasa sorunu değil, bu ortamın ekonomik olarak özgür yaratıcılığın gelişmesine elverişli biçime dönüştürülmesi, bunun da bilinçli ve programlı olarak uygulanması sorunudur.

CHP ağırlıklı hükümet sanat ve kültür adamlarının, kuruluşlarının ve emekçilerinin en açık ve en acil istemlerini gözardı ederken, kültür alanına hareketlilik getirebilmek adına, teker teker bu politikayla uyumlu davranacağı umulan kişilere devlet kapısında yer açmak yolunu seçmiştir. Beylik Osmanlı 'devşirme' ciliğini anımsatan bu tutumla, sanat ve kültür alanında özgür ve bağımsız gelişmenin bütün olasılıkıarı tıkanmakta, sanat ve kültür artık yalnız devlet kapısında yapılabilir hal getirilmektedir. Bu tutum kültür alanının resmileştirilmesidir. Bu tutum, bütün dünyada tutucu ve faşist rejimlerin kültür politikası olarak bilinir.

CHP çizgisinin sağından ve birazda solundan 'devşirilen' kadroların demokratiklik anlayışı bugün artık, son söz sahibi bürokratların 'anlayışlılığına' indirgenmiştir. Bu gelişmenin ülkemize özgü mizah yanı da, bu kadrolar arasında kendini 'marksist' olarak tanıtmaktan pek hoşlananlara sıkça rastlanmasıdır.

MC döneminin tutucu ve gerici politikasının sanat kültür ve özellikle eğitim alanında açtığı yaraların onarılmasında bütün demokrat ve ilerici kültür çevrelerinin, sanat ve sanatçı

kuruluşlarının eylembirliği yapmaktaki istekliliği, gerici ve tutucu eğilimlerin artık kesinlikle yenilgiye uğratılması ancak sanat ve kültür alanının demokratikleştirilmesi ile, yani bu mücadelenin ancak en geniş çevrelerin ve yığınların katılımı ile olabilirliği apacık ortada iken, hükümetin bu aykırı kültür politikasını sürdürmekte direnmesi bütün aydın ve ilerici çevrelerin giderek daha az hoşgörülü eleştirileri ile karşıkarşıya kalmasına neden olacaktır.

İvan Funev : Konuşma Özgürlüğü (1930)

BU SAYIDA

1 Eylül Dünya Barış Günü dolayısıyla Sovyet yazarı Cengiz Aytmatov'un 1977 yılında Sofya'da gerçekleşen Uluslararası Yazarlar Konferansı'nda yaptığı «Edebiyatın Barışçı Görevi» konulu konuşmanın tam metnini yayınlıyoruz. Konuşma, edebiyatın barış savaşımındaki önemini vurgularken, sanat ve edebiyat alanında Helsinki kararlarını savunan değerli bir belge özelliğini taşıyor.

Asım Bezirci'nin ilk bölümünü geçen sayımızda yayınladığımız «Yeni Türk Şiirinde Solun Tarihçesi» adlı incelemesinin bu ikinci bölümünde ilk sosyalist anlayışta şiirler yazan kadın şairimiz Yaşar Nezihe'nin yanısıra, kişilikleri ve yapıtları uzun yıllar günışığına çıkmamış ilerici şairler de tanıtılıyor.

Bulgaristan'da sosyalist sinemanın kurulmasında, sosyalist kültürün örgütlenmesinde önemli bir rol oynamış olan Simon Wagenstein ve Bulgaristan'ın tanınmış tiyatro ve sinema oyuncularından, Plovdiv milletvekili Svetana Maneva ile yaptığımız söyleşi sanırız okuyucu için birçok açıdan aydınlatıcı olacaktır. Bulgaristan'da kültür alanının demokratikleşmesi konusunda söyleşide yer alan açıklayıcı örnekler, bu alanda savaşım verdiğimiz günümüz ortamında özel bir önem taşıyor.

İkinci cildimize başlarken, «Tartışma» adlı yeni bir bölüm oluşturduk. Bu bölümde sanat ve kültür sorunları üzerine tartışmaya açık yazılar bulacaksınız. Bu sayıdaki «Tartışma» bölümünde Haziran ayında yapılan Genel Kurul'u nedeniyle tartışmalara neden olan Türk Dil Kurumu ve dil üzerine Yaşar Çolakoğlu'nun bir yazısını okuyacaksınız.

Ölümünün 5. yıldönümü nedeniyle büyük şair Pablo Neruda'yı dilimize yeni çevrilen iki şiiriyle anıyoruz. Şili'de seçimle iktidara gelen Salvador Allende hükümetini CIA destekli faşist bir darbeyle deviren Pinochet yönetimi 5. yılına girerken ülkede işçi sınıfı ve emekçi yığınlar üzerinde sürdürülen terör ve baskı kampanyası sü-

rüyor. Buna bağlı olarak Şilili sanat ve kültür emekçileri, ilerici aydınlar zindanlara atılıyor, kaçırılıyor, öldürülüyor, ülkeden sürülüyor. Pinochet'nin kanlı iktidarı gün geçtikçe sonuna yaklaşırken dünya işçi sınıfı hareketinin ve ilerici güçlerinin Şili halkıyla, Şili kültür emekçileri ve aydınlarla dayanışması pekişiyor. Biz de sonuna kadar bu dayanışma içinde yer alacağımızı bir kez daha vurgularız.

Çeşitli heykellerinin fotoğraflarını ve bir heykelinin posterini yayınladığımız İvan Funev Bulgaristan'ın ve dünyanın en tanınmış heykeltraşlarından biri. Büyük bir insan sevgisinin ürünleri olan bu heykeller, heykelcilik alanında sosyalist gerçekçi yöntemin örneklerindendir. Bulgar Devrimi'nin yıldönümünde İvan Funev'in sanatını sınırlı da olsa tanıtmanın kıvancı içindeyiz.

28 Temmuz — 5 Ağustos tarihleri arasında Küba'nın başkenti Havana'da yapılan 11. Dünya Gençlik ve Öğrenci Festivali'ne katılan dergimizin Yazı Kurulu üyesi Barış Pirhasan'ın Küba'nın ulusal şairi olarak bilinen Nicolas Guillen ile yaptığı bir görüşmeden izlenimlerini de yine bu sayımızda bulacaksınız.

Refik Durbaş ve Abdülkadir Bulut'un şiirlerinin yanısıra, Kıbrıslı çok genç bir şair arkadaşın, Neşe Yaşın'ın militarizme ve şovenizme karşı duyguların ağırlıkta olduğu şiirlerine de sayımızda yer veriyoruz.

Kültürel alanda uluslararası ilişkilerin ve dayanışmanın gerekliliğine her zaman inanmış olan dergimizde yer alan yazılar hakkında bir fikir verme amacıyla, bu sayıdan başlayarak İngilizce özetler yayınlayacağız.

REFİK DURBAŞ

BARIŞ KOYUN ÇOCUKLARIN ADINI

Oyunu sever bütün çocuklar
birdirbir, uzun eşek, körebe
bu yüzden anlamı aynıdır, değişmez
oyun sözcüğünün halkların dilinde

(Oyun koyun çocukların adını)

Savaşa karşıdır bütün çocuklar
kışın: kar altında her sabah
tükenip erise de solgun nefesi
yazın: göğsü sırmalı fabrikalarda
çarkları döndürse de yoksul alevi
savaşa karşıdır bütün çocuklar
nice ölümlerden geçmişlerdir
nice rüzgârlar içmişlerdir
emeği inançla süslemişlerdir
gelincik tarlası çocuklar

(Emek koyun çocukların adını)

Gökyüzünün penceresinden şimdi
bir kuş havalansa
kanat çırpışlarında
hayatın yağmalanmış sevinci
— Kuş uçar rüzgâr kalır

(Sevinç koyun çocukların adını)

Uzay denizlerinde şimdi
bir balık ağlasa
gözyaşı billûrlarında
yüz bin umut kıvılcımı
— Alev uçar nazar kalır

(Umut koyun çocukların adını)

Çocuk bahçelerinde şimdi
bir çiçek açsa
hüzün sevince dönüşür
sevinç çiçeğe
— Ölüm uçar çocuklar kalır

(Mutluluk koyun çocukların adını)

Barıştan yanadır bütün çocuklar
sabah: kuşatılmış bir toplama kampında
ayrılığın tetiğini okşasa da elleri
akşam: yıldızların mor orağıyla
sessizliği devşirse de yetim öksüz sesi
barıştan yanadır bütün çocuklar
nice çığlık emmişlerdir
nice korku gezmişlerdir
yürekten hisli sevmişlerdir
güvercin harmanı çocuklar

(Devrim koyun çocukların adını)

Barışı sever bütün çocuklar
beştaş, saklambaç, elim sende
bu yüzden anlamı aynıdır, değişmez
barış sözcüğünün hakların dilinde

(Barış koyun çocukların adını)

İvan Funev : Ana (1933)

EDEBİYATIN BARIŞÇI GÖREVİ (*)

CENGİZ AYTMATOV

Yollarımızın Sofya'da buluşmasının asla raslansal olmadığını hepimiz biliyoruz. Burada bir araya gelmiş olmamızın pek çok önemli nedeni bulunmaktadır. Burada, çok çetrefilli değilse de, gergin bir zamanda, kendi iç çelişkilerini taşıyan insan ruhunun uzlaşmaz savaşımının evrensel ve özellikle keskin bir karaktere büründüğü bir zamanda bir araya geldik. Buraya, yaşam üzerine olsun, insan ya da modern toplumun geleceği üzerine olsun, çoğu zaman bir başkasıyla paylaşamadığımız ve ta içimizde yer etmiş düşüncelerimizi birbirimize söylemek için geldik. Tarihin hiç bir döneminde dünyamız böylesine karmaşık bir düzeye ulaşmamış, hiç bir döneminde insanlığın gelecekteki gelişmesi için böylesine umutlar belirmemiş ve hiç bir zaman bugün olduğu kadar insan varlığı tehdit edilmemiştir.

Bütün bunlar doğal olarak ifadelerini kültürde, sanatta ve düşüncelerimizin kişiliğinde bulmaktadırlar. Ve biçiminin kıvamını bulması ve sanatsal anlatımını kazanması için yazarın beklettiği kitabın sınırları ötesinde geriye pek çok şey kalmaktadır. Bu arada, yeri gelmişken, uzun bir zaman içinde ortaya çıkan bazı şeylerin beni çok ilgilendirdiğini de belirtmek isterim.

Burada, bu salonda, bugünün edebiyatını yaratanlar, yazmayı gündelik iş edinenler, yapıtlarına kendi yaşamları ve tutkularıyla soluk verenler toplanmış bulunuyor. Zaman, ruhsal güzelliğin ve hakikatin sonsuz araştırması için yola çıkma cesaretini göstermiş olan bizlerin gerçekten neler yapabilmiş olduğumuzu gösterecektir. Zaman, insanın insana anlatageldiği bengi öyküye neler katabildiğimizi gösterecektir. Ve başarıya ulaşma yolunda, gücümüzün ötesinde neler yapabildiğimizi açıklığa kavuşturacaktır. Kısacası, zaman her şeyin yargıcıdır.

Ama tarihin adil bir biçimde yargılanması için ertelenemeyecek olan ve şimdi konuşulup gündemimizdeki sorunun kendi özüne uygun olarak değerlendirilmeyi bekleyen bazı şeyler var. Ömrümüz boyunca yaptığımız her şeyin kendi gücümüzle olduğundan emin olmak istiyorsak bunları şimdi konuşmak zorundayız. Ve sonunda bu hayati önemde bir sorundur: barış için savaşım. Yeryüzünde yaşamın korunması için haykıran sanatçının isteği sorunları gelecek bir tarihe ertelemek olamaz. Sorun şimdi konuşulmalı ve harekete

geçilmelidir. Çağrımıza bütünüyle bağlı kalmak ve görevimizi eksiksiz yerine getirmek isteyen yazarlar için bugünkü durum böyledir.

İnsanlık deneyinin bütünlüğüne, insanlığın temel ülkülerine en geniş ölçüde uygun olan nitelikleri ve karakter özelliklerini edebiyat yoluyla yeşertelim diye, insanlar için, çağdaşlarımız için yazıyoruz. Edebiyatın asıl, bengi görevi budur. Tüm çelişkileri ve derin toplumsal koşulluluğu içinde aklın ve ruhun en karmaşık canlılıklarını tanımlama sanatının üstesinden gelen günümüz edebiyatının görevlerine yaptığım bu yaklaşımımın ilk bakışta oldukça basitleştirilmiş görüneceğini fark ediyorum. Yine de, sanatın ve edebiyatın ana sorunu olarak karşımızda duran şey insanlığın bu yüzlerce yıllık ülküleridir. Edebiyatın işlevi değişebilir, ama edebiyatın temel görevi olan insan ruhunun özünün yansıtılması değişmez. Ve belki de bu yüzden bugün edebiyatın olanaklarını başkalarının duygu ve düşüncelerini iletmek için kullanması, hepimize kendimiz gibi başkalarını da düşünmeyi öğretmesi, bir başkasının yaşamı sevdiğini, ölümden korktuğunu, tıpkı bizler gibi acı çektiğini, tıpkı bizim yaptığımız gibi güneşin altında kendi toprak hakkı için dineldiğini göstermesi her zamankinden daha çok önem kazanmıştır.

Edebiyatın temel ilkelerinin değişmez kalması, edebiyatın biçimlerinin değişmemesi demek değildir. Tersine, insan ve toplum, evren ve evrendeki yerimiz hakkındaki bilgimizin gelişmesi ve derinleşmesi edebiyatın da gelişmesini ve bu gelişmenin gerçekçiliğin yolunu izlemesini ister. Çünkü gerçeği yansıtan biçimlerin en yükseği gerçekçiliktir. Gerçekçilik sanatsal düşüncemizin doruğudur. Gerçekçilik bugün dünya edebiyatında öylesine yetkinlik kazanmıştır ki, Lobaçevski'nin geometrisi Öklid'in geometrisinden ne kadar farklıysa, gerçekçilik de geçmişin gerçekçi anlatılarından o kadar farlıdır. Daha önce hiç bir edebiyat insanlığın ruhsal yaşamında böylesine yol gösterici bir rol oynamamıştır. Ve bu olgu bizlere büyük bir sorumluluk yüklemektedir.

Edebiyatta geçici olan ne, kalıcı olan nedir; şu ya da bu ekonomik ve politik sistemi yansıtan hangi ideolojik kategori gerçeğin daha iyi algılanmasına hizmet eder, hangisi süredurumun bir gücü gibi hareket eder türünden polemiklere şimdilik girmeyelim. Bu özel bir sorundur. Her düşünen insan şunu bilmelidir ki, sonsuzluk olgusu, bir sanat yapıtında var olan ruhun ve fikrin ölümsüz güzelliğinde bulunabilir.

Fikirlerin savaşımına gelince, hepimiz biliyoruz: bu diyalektiğin kendisidir ve toplumsal varoluşun özüdür. İdeolojik savaşım

sonsuz ve kaçınılmazdır. İdeolojik savaşım toplumsal ilerlemenin itici gücüdür.

20. yüzyılın ikinci yarısında, yazarlar olarak hem yapıtlarımıza, hem de yaşamlarımıza yüklenen, bununla birlikte önümüze keskin bir biçimde bir dizi özel yaratıcı ödev koyan özgül bir durumdan söz etmek istiyorum. Belki de her şeyden çok, bizi birbirimizi dinlemeye zorlayan bu durumdur.

— TARİHTE HİÇ BİR ZAMAN İNSAN YAŞAMI VE KÜLTÜRÜ BUGÜNKÜ KADAR TEHDİT EDİLMEMİŞTİR

Hiç kuşkusuz, bir çok tarihsel nedenden ötürü edebi atalarımızdan ayrılıyoruz. Ve torunlarımızın yazgısının da bizimkilerden farklı olacağını umud ediyoruz. Neler söylemek istiyorum? Burada hepimiz acil bir zorunluluktan dolayı bir araya geldik. Bu zorunluluk karşısında birleştik ve aynı ölçüde kendimizi sorumlu duyuyoruz. İnsanlık tarihinde hiç bir zaman, insan soyunun yaşamı ve kültürü bugünkü kadar tehdit edilmemiştir. Ve aynı biçimde, insanlık tarihinde hiç bir zaman doğanın ve çevremizin hayati işlevinin böylesine tehdit edilmesine tanık olunmamıştır. Hepimiz bunları çok iyi biliyoruz.

Çeşitli ülkelerden, çeşitli geleneklerden ve kültürlerden, çeşitli politik ve estetik inançlardan gelen yazarları burada bir araya getiren şey kesinlikle çağımızın bu özgül durumudur.

Ama hepsinden önce kendi soruma karşılık vermeye çalışacağım. Bizi insan varlıkları olarak bir araya getirerek çağımızı tarihin öteki dönemlerinden farklı kılan özgül koşullar nelerdir?

Kuşkusuz, her şeyden önce insan kültürünün yazgısı ve gezegenimizdeki ahlaki ortam için duyduğumuz ortak sorumluluğun farkında olarak buraya geldik. Haklı olarak şunu söyleyebiliriz ki, gelecekte insan ruhunun gelişmesi için alınacak yollar bugünden seçilmektedir. Sorumluluğumuz bu yüzden büyüktür. Bu sorunların çözümünü gelecekteki bir tarihe erteleyemeyiz. Bir ölçüye kadar, geleceğin kendisi bizim bugün yaptıklarımıza bağlıdır.

Zıt kutuplardaki güçler arasında uzlaşmaz savaşın sürdüğü, farklı ideolojiler arasında keskin çatışmaların olduğu bir durumda ve her şeyi kapsayan bilimsel-teknolojik devrim koşullarında sorun, aklın, kültürün ve sanatın insan tabiatını sürekli olarak sonsuz, büyük ve ölümsüz tutkulardan etkilenebilecek bir yapıya dönüştürmeye yeterli olup olamayacağıdır. Söz konusu tutkular, yaratıcılık, insan yaşamının korunması, yayılması ve insanın kendini ve amaçlarını bilmesidir. İnsanlık ruhunu koruyup yükselterek ayakta durmayı başarabildiğimizde, işte o zaman «düşünen varlık» terimini

doğrulamış olabiliriz. Tek yol budur. Başka seçenek yoktur. Tarih bize pek katı bir seçim tanımıştır:

— BARIŞ İÇİN SAVAŞIMIN GEREKLİLİĞİ AÇIK BİR GERÇEKTİR

Kuşkusuz, insanları barış için savaşımın gerekliliğine ikna etmek için çabalamaya gerek yoktur. Çünkü bu açık bir gerçektir. Bir başka seçenek olabilir mi? Dünyada barışı yerleştirmenin aşkı uğruna hepimizin tüm yetenekleriyle elinden gelen her şeyi yaptığından ve yapacağından kuşkumuz olabilir mi? Bu savaşımın bugünkü somut biçimi, Helsinki'de alınan, detantı geri dönülemez bir süreç yapma kararlarını hem sözde hem eylemde somutlaştırmaktır. Yine, yukarda söylediğim gibi bunun başka bir yolu yoktur. Bugün Helsinki ruhuna hiç bir seçenek bulunmamaktadır. İnsan aklı bundan farklı bir yere henüz ulaşmadı. Bir daha söylüyorum, kesin bir seçimle karşı karşıyayız: «ya o.. ya bu.» Özünde barış ve insanlık birbirlerine derinden başlı olgulardır. Yaşama Helsinki'nin prizmasından bakmak. Yazarın en önemli ödevlerinden biri de bu değil midir?

Ben tarihi yazgıyla yorumlamam. İnsanlık nükleer bir felaketi önlemede epey başarı sağlasa da, hiç bir zaman kendimizi rahat hissetmeyip endişelerimizi azaltmamamız gerektiğini görüyorum. Burada, ardıcıl çabalara ve büyük ölçüde (sanırım hepimizin genel görüşünü ifade etmekteyim) ülkemin, Sovyetler Birliği'nin barışa yönelik faaliyetlerine şükran borcumuz var. Ama şiddetin, zalimliğin ve insan düşmanlığının doğmasına neden olan toplumsal olguyu dizginlemek ve silahlandırmak için ölçüsüz çaba harcanmalıdır.

Dolaysız bir tehditten söz etmemize yol açan bir neden var. Dünyayı etkileyen acı sorunlara bizi ilgilendirmeyen şeyler olarak bakmıyoruz. İnsanlığın ortak talihsizliği olarak Batı'nın karşılaşmak zorunda kaldığı bütün olumsuz olguları bugün biliyoruz. Bilimsel ve teknolojik devrim, kitle iletişim araçları yoluyla bugünün insanına gezegenin her yanında çabuk haberleşme olanağı vermiş, yüksek hızlı ulaşım yoluyla da ulusları fiziksel olarak birbirlerine daha yakınlaştırmıştır. Bu durum, bizi şimdiye dek görülmemiş biçimde birbirimize daha bağımlı kılmıştır. Bugün, deyim yerindeyse, «hepimiz aynı gemide» yiz ve çevremizde uzayın boşluğu var.

Bilimsel ve teknolojik ilerlemenin elle tutulur, akla yatkın ve parlak kazanımları yeryüzündeki her insanın yaşamını etkilemiştir. Ama bu bilimsel ve teknolojik ilerleme, değişen yaşam tarzımızla birlikte, insan kişiliğinin ulusal kimliğin ve kültürlerin eşsizliğinin, bütün bu hazinenin değerlendirilmesinde soğuk kimi zaman da acı-

masız bir rasyonalizmin yayılmasında etkili olmuştur.

Teknoloji alanından alınıp kültürel ve ahlaki alana uygulanan sözde yetenek derecesi örneklemesi, hiç bir zaman haklı gösterilemeyecek olan şiddetin, insanın aşağılanmasının ve insansızlaştırılmasının bir çeşit «haklı çıkarılması» haline getirilmiştir. Standart bir ölçü, bir çeşit klişe haline gelen bu «örnekleme» teorisine göre hepimizin yeri doldurulabilir. İnsanî bakış açısına göre ise, her birimiz paha biçilmez ve eşsizizdir. Juliet için Romeo'nun yerini kim tutabilir, kim bir ananın oğlu yerine geçebilir, savaşta ölenlerin yerini kim doldurabilir?

Ama bir klişenin yerine bir başkası kolayca ve basitçe konulabilir. Klişelerin görsel - işitsel ve öteki teknik araçlarla kitlesel olarak yayılması insanları kayıtsız kılar ve insan bütün bunları doğal karşılamaya başlar. Ruhun standartlaşmasının ve her çeşit toptan kültürel ürünlerin üretilmesinin dehşet verici ve yıkıcı yönü işte burdadır. Teknik gelişmenin ahlaki gelişmeyle aynı düzeyde gitmediğini anlamamız için epey zaman geçmesi gerekti.

Bir insanı otomatik olarak yetenek örneklemesine göre değerlendirmek o insanın bireyselliğine ve duygusal yaşamına bütünüyle saygısız davranmak demektir. Ve o zaman insanın ahlakî gelişmesi için yaptığımız bütün çabalar boşuna olur. Sonuçta insan bir çeşit tüketim makinası, kültür de bir tüketim değeri halini alır. Şiddetin ve zalimliğin şiirleştirilmesi ve romantize edilmesi buradan bir adım uzaktadır.

Bana öyle geliyor ki bugün edebiyatın birinci görevi bütün yeryüzünde sağlıklı bir ahlak ortamını yaygınlaştırmaktır. Ve bu görev şimdi doğal çevreyi korumakla aynı önemdedir. Bu koruma sağlanmazsa normal sağlıklı bir yaşam da olmaz.

Bu görev hepimizin önüne ortak bir sorun çıkarıyor. Bu soruna ben çağdaş düşünme yolunu geliştirme adını koyuyorum. Çünkü çağdaşlarımız yalnızca, aynı dönemde yaşayan insanlar değil, daha önemlisi, ortak düşünme tarzlarınca belirlenmiş kişiliklerdir. En gelişmiş ve ilerici fikirler düzeyinde düşünebilmek dünya çapında düşünmek; gerçek enternasyonalizm; ulusal dillerin ve kültürlerin benzersizliğine ve dünyanın bütün halklarınca yaratılmış sanat yapıtlarına gerçekten saygı duymak bu ortak düşüncelere örneklerdir. Sözünü ettiğim şey, yarının eğilimlerini bugünün olgularından anlayabilmek için uzun erimli düşünebilme yeteneğidir. Çağdaş dünyanın bu tür anlaşılması kesinlikle önem taşımaktadır ve bu anlayış insanın ikinci doğası, yeni doğası haline gelmelidir. Bu çeşit bir anlayiş barışın en bağlanılabilir güvencelerinden birisi olacaktır.

— ÇAĞIMIZDA EDEBİYAT ÇOK YÜZLÜ BİR PRİZMA OLMAK ZORUNDADIR.

Bu anlayışı geliştirmek edebiyatın birinci görevidir. Sözlerimden, edebiyata bir kurtarıcı rol yüklediğim anlaşılmasın. Barış savaşımında politikacıların kendi yöntemleri vardır ve bu rolleri belirlidir. Ama insan yüreğini etkilemede ve yaşamı tanımlamada edebiyatın da kendi yolları vardır. Ve biz yazarların işbirliği fikri, insan yaşamı ve kültürü gibi dirimsel önemi olan şeyleri koruma fikrinde temellenen en büyük tarihsel amaca doğru yönelmiş ilerici politik savaşımın içinde çabalarımızı, çalışmamızı ve sanatsal görüşümüzü birleştirmemiz doğaldır.

Burada şunları söylemekten kendimi alamayacağım. Hepimiz övünçle ve umutla belirtiyoruz ki, 20. yüzyılın deneyi insan aklının bütün kazanımları içinde Leninizmin barışçı işbirliği ilkelerinin aklın ve insanlığın doruğu olduğunu göstermiştir. İçimizdeki bu inanç ve umutla kendimizi dünyaya adıyoruz.

Dostlar ve Yoldaşlar, zorlu değişimler çağında yaşıyoruz. Eski Hint'te şöyle bir söz vardır: «Değişmek değişmeyen tek şeydir.» Bu söz günümüzde olduğu kadar hiç bir zaman kendisini böyle güçlü hissettirmedi. Biz dünyayı değiştiriyoruz, dünya bizi değiştiriyor.

Çağdaş yaşamın gittikçe çoğalan karmaşık koşullarında edebiyatın dünyayı iki boyutlu yansıtan bir ayna olması yeterli değildir. Edebiyat yaşamın ve nisanlığın yazgısının tüm karmaşık yapısını inançla yeniden yaratan çok yüzlü bir prizma olmak zorundadır. Zamanımızı ve emeğimizi işte bunun için harcıyoruz.

Çeviren : E. Alova

(*) Bu yazı, 7 Haziran 1977 tarihinde Sofya'da «Barış ve Yazarlar - Kültür Emekçilerinin Görevi» sloganıyla açılan Uluslararsı Yazarlar Konferansı'nda Sovyet yazarı Cengiz Aytmatov'un yaptığı konuşmasının tam metnidir.

ABDÜLKADİR BULUT

BUGÜN CANIM SIKILIYOR

Bugün canım sıkılıyor
Bir döküm işçisiyle
Ve bir köy delikanlısıyla
Yurdumun herhangi bir yerinde
Galiba dilleşemediğimden olacak
Canım çok sıkılıyor bugün

Canım inadına sıkılıyor
Oysa dışarda 24'ü Nisan'ın
Kardeşim gibi sıcak ve güzel
Yuvalarına tüyler getiren
Dünyadaki bütün anaç kuşlar
Daha kayalıklarına varmadan
Yere atıyorlar tüylerini
Canım çok sıkılıyor bugün

Canım sıkılıyor bugün
Kötü bir şiir gibi ağıyor
Alnımın ortasına ağrılar
Ve o şaşkınlıkla bakıyorum
Duvardaki resimler arasında
Nazım'ın resmine

Canım sıkılıyor bugün
İşte tam böyle bir günde
Anam dibekte dövülmüş
Kırmızı biber göndermiş
Anamur'un uzak bir köyünden
Bu demektir ki
Bugün Pablo Neruda okunacak

İvan Funev : Grev Gözcüsü

YENİ TÜRK ŞİİRİNDE SOLUN TARİHÇESİ -II-

ASIM BEZİRCİ

II. MEŞRUTİYET'TEN CUMHURİYET'E

1908 - 1918 DÖNEMİ

Abdülhamit'in 33 yıl süren hükümdarlığı sırasında ticaret ve devlet müteahhitliğini ele geçiren Rum ve Ermeni asıllı tüccarlar, komprador burjuvalar, büyük rütbeli asker ve sivil kadrolar, taşralı eşraf ve ayan tam bir saltanat hayatı yaşarlar. İttihat ve Terakki Fırkası bu egemen tabakalara karşı Türk tüccar, burjuvaları, dar gelirli asker ve sivil memurları, milliyetçi ve batıcı aydınları gizlice örgütler. 1908 darbesiyle hükûmet devrilir, Meşrutiyet ilân edilir, istibdat yıkılır. Yapılan ilk seçimde İttihat ve Terakki iktidarı kazanır. Kapitülasyonları kaldırarak ulusal ekonominin kurulması, yerli burjuvazinin palazlanması yolunda çaba gösterir. Fakat halk yararına önemli bir girişimde bulunmaz.

1908'den 1913'e kadar İmparatorluk'ta azçok özgür bir hava eser. Bundan yararlanılarak birtakım partiler, dernekler, sendikalar kurulur. İşçilerin yavaş yavaş örgütlendiği ve sınıf bilinci kazanmağa yöneldiği görülür. Çığ halinde grevler birbirini kovalar. Bunun yanı sıra sosyalist akım ve örgütler de filizlenmeğe başlar. İlkin Balkanlarda beliren bu serpilme, zamanla, İmparatorluk'un öbür bölgelerine de geçer. Nitekim, 1908'de İstanbul'da Sosyal Demokrat Parti kurulur. Aynı yıl, İzmir'de Mehmet Necdet bir sosyal demokrat örgüt kurar ve Irgat gazetesini çıkarır. 1909'da Selanik'te Benaroya Sosyalist Federasyon'u meydana getirir. Federasyon'un dört dilde (Bulgarca, Yahudice, Rumca, Türkçe) bir yayın organı vardır. Ancak dört sayı çıkabilen bu organın Türkçe kolu olan Amele gazetesini Rasim Haşmet yönetir.

Rasim Haşmet

Rasim Haşmet ondan sonra Yeni Asır gazetesi ile Bağçe, Genç Kalemler ve Yeni Felsefe dergilerinde yazılar, şiirler yayımlar. Bir yandan istibdatla savaşırken, bir yandan da sosyalizimden ve sosyalistlerden söz açan yazılar kaleme alır. Bunlardan, «Mezâhib-i

İçtimaiye» başlığı altında 1911'de Selanik'te Yeni Felsefe Mecmuası'nda (sayı 10-14) tefrika edilen incelemesi dikkate değer. Bu arada, seyrek olarak, sosyalist anlayışla yazılmış şiirler yayımlamaktan da geri durmaz.

Rasim Haşmet'in şiirleri pek güçlü sayılamaz. Üstelik, sosyalist eğilimli olanları da azdır. Ben bunlardan ancak iki tanesini görebildim: «Sosyalizm Arkasında» ve «Kardeşlik».

Her iki şiir de 1909'da Bağçe dergisinde (dokuzuncu ve onbirinci sayılarda) basılır. Bunlar, edebiyatımızda açıktan açığa sosyalist bir eğilim taşıyan ilk ürünlerdir. Birinci şiir Saint - Simon'a adanmıştır. Biçimce yer yer Tevfik Fikret'i andırsa da özce ondan ayrıdır. Şiirde kapitalistlerin rahat yaşayışı ile emekçilerin çileli yaşayışı karşılaştırılır. Sınıflar arasındaki eşitsizliğe parmak basılarak toplumsal adaletin ve özgürlüğün gerekliliği ortaya konur. İkinci şiir ise —adından da anlaşılacağı üzre— insanlar, sınıflar, uluslar arasında barış ve kardeşliğin kurulması özlemini dile getirir. Savaşı, ırkçılığı, zorbalığı yerer:

......
Muharebe, mübareze... bunlar acı şeylerdir!
İnsanlığa yakışacak cennette siz geziniz,
«Elinizi kan dökücü herbir şeyden çekiniz!»
Size lâyık bir semaya yükseliniz gidiniz!
Yaşamaktır vazifeniz: Salahile, zevkile...
İnsanlıktır vazifeniz: İyilik ile, şi'rile...
Ölmek: Hayır! Öldürmekse, asla değildir.
İyiliğin düşmanı, en büyüğü cehildir.
......
Geldi vaktin ey kardeşlik, vicdanlar hep bekliyor.
Bize bütün şefkatinle doğmalısın artık sen!
İnsanlıksa bulmalıdır kucağında bir mahzen
Ey kardeşlik! Kardeşliğin son gençliği, evlâdı!
Bu mahzende merhametin, adaletin olmalı!
İnsanlığın istikbali, ikbali de olmalı..
(Kardeşlik)

Rasim Haşmet'in şiirleri estetik yönden zayıf da olsalar, içerik yönünden güçlüdürler. Ayrıca, sosyalist edebiyatımızın ilk örnekleri oldukları ve çağlarına göre sade bir dille yazıldıkları için de önemlidirler.

Rasim Haşmet Balkan Savaşı'nda Yunanlıların Selanik'i işgali üzerine 1913'te İstanbul'a kaçar. Eşref, Musavver Eşref, Zekâ, Tenkit, Hâle, Rebap dergilerinde yazar.

1910'da Hüseyin Hilmi Osmanlı Sosyalist Fırkası'nı kurar ve İştirak dergisini çıkarır.

İştirak 26 Şubat/13 Haziran 1910'da 17, 20 Haziran/18 Temmuz 1912'de 3 ve 27 Temmuz/9 Ekim 1912'de 20 sayı çıkar. Dergide daha çok siyasal ve toplumsal konular ele alınır. Sosyalizmle sanat ve edebiyatın ilişkilerini çözümleyen herhangi bir yazı görülmez. Ancak, arada bir, sosyalist eğilimli şiirlere raslanır. Sözgelimi, ikinci sayıda ABDÜLHAK HAYRİ'nin «Ferer İçin» yazdığı şiir böyledir:

......
O bir dehân-ı hakikat ne varsa anlattı
Meta'-ı ömrünü çalmak mübah olan halka
Uyûn-ı hikmeti matuftu daima ebedî
Tenvirat-ı letâfetle parlıyan hakka...
Açıldı nûr-ı hakikatle tude-i zulmet,
Biter gibiydi karanlık leyâl-ı muzlimede
Göründü vech-i taassub, karıştı nûr-ı zalam
Ferer'le hakka beraber kalbini veren hükkâm
Diyor ki hak ve adalet budur işte
Bu bir netice-i hakmış...
— Sahi mi? Ah, lânet!..

Şiir «sosyalistlere» adanmıştır. Ferer, özgür ve ileri görüşlü, insancı bir rahiptir. İştirakın dördüncü sayısında Ferer üstüne Bedik'in bir çevirisi, beşinci sayısında ise A. Rıfkı'nın bir savunusu vardır. Bunlardan öğrendiğimize göre, Françisko Ferer, «Fas'a karşı açılan cidâl-i huninin gayr-ı meşru olduğunu iddia ederek umumî tatil-i eşgal ve heyecanlı bir nümayiş yapan Barselon ahalisini tahrik ve teşvik töhmetiyle» yargılanıp idam edilir. Olay dünyada geniş tepkiler yaratır. Türkiye'de de bu yolda eleştiriler, şiirler yazılır. Nitekim, yukarıya alınan örnekten sonra, Ahmet Rıfkı da Musavver Eşref dergisinde çıkan bir şiir yazar.

Ahmet Rıfkı

Ahmet Rıfkı bu dönemin en ateşli sosyalist şairidir. Ikin Musavver Eşref dergisinin kırk birinci sayısında, sonra İştirak'in üçüncü sayısında iki kez yayımlanan «Blanki» adlı şiir bunun iyi bir örneğidir. Şiirde Blanqui'nin devrimci yaşantıları ve düşünceleri sevgi ve hayranlıkla belirtilir:

Yüzünde azm ü emel, gözlerinde nûr-ı dehâ
şu canlı kaleyi bir sözle eyliyor tedvir...
Blanki, hürriyete şâyân o şanlı zekâ
Muhabbet-i beşerin en bülent heykelidir..

......

Ahmet Rıfkı, iştirak'teki şiirleri gibi yazılarıyla da sosyalizme ve işçilere duyduğu yakınlığı ortaya koyar. Sözgelişi, **İştirak'in** birinci sayısında «İşçiler ve Sefalet», ikinci sayısında «İ;timaî Çıbanlar», beşinci sayısında «İşçilerimiz» başlıklı yazıları buna birer örnektir.

İştirak'ten sonra İnsaniyet gazetesi 5 Ağustos/18 Kasım 1326 (1910) tarihleri arasında ancak üç sayı çıkabilir. İkinci sayısında Hayran'ın «Bakunin» e bağlılığını açıklayan şiiri görülür. Üçüncü sayısında ise A. Rıfkı'nın Jean Jaurés'e adadığı «Na'ra-i İkaz» şiiri yer alır. Bu, A. Rıfkı'nın en devrimci şiirlerinden biridir. Şiirde sınıflar arasındaki ayrılıklar üzerinde durulur. Önce, varlıklı sınıfın «mezalimle, kanla, vahşetle» refahı hep kendine «tahsis edişindeki redaet», çirkinlik belirtilir:

......

Fakirler istiyor artık sabah-ı nûr u huzûr;
Fakat bu, sizlere bir leyle-i cinâyet olur...
Esâfil... İşte sizin en muhakkar, en alçak
Nazarla baktığınız zümre... Doğru mu? Ancak
Sizin kasırlarınız, tantanât u ziynetiniz,
Refâh ü sa'de bürünmüş arûs-ı haşmetiniz
Fakirlerin parasiyle vücude gelmekte,
Fakat o zümre-i mahkûre hep sürünmekte...

......

Eğer bu sınıf tahakkümü, bu zulüm ve sömürü kaldırılmazsa, kısacası, toplumsal adalet sağlanmazsa yarın birtakım patlamalar olabilir :

......

Yarın koparsa bu hırçın sadâlı zelzeleler,
Bugün esarete, zincire katlanan eller
Yıkar, yakar, dağıtır zulm ü itisâfatı
Fenaya münkalib eyler refah ü dârâtı...

......

Ahmet Rıfkı şiirlerini 1913'te «Nâkus-ı Adem» adlı kitapta toplar. Kitap üç bölümdür: Birinci bölüm «Hiçiye Doğru», ikinci bölüm «Semûm-ı Efkâr», üçüncü bölüm «Visal ü Firak» başlıklarını taşır. Siyasal eğilimli şiirler çoğunlukla ikinci bölümdedir: «Fikrimin Semalarında, Boğuk, Eninler, İnkılâp, Acı Nasihatler, Ferer İçin, Blanki, Harp, Na'ra-i İkaz».

Ahmet Rıfkı'nın toplumcu şiirleri bir bakıma Rasim Haşmet'-inkilere benzerler: Onlar gibi bunlar da biçimce gereken yetkinliğe kavuşmamışlardır; hareket noktasını hayattan değil, düşünceden almışlardır. Zaten, ister Ahmet Rıfkı olsun, ister Rasim Haşmet olsun şiirlerinin konularını yurdumuzun özel gerçeklerinden, insanlarımızın yerel yaşantılarından çıkarmazlar. Batıdan aldıkları sosyalist düşünceleri, hatta konuları şiire dökmeğe çalışırlar. Bunun için devrim, barış, adalet, özgürlük kardeşlik gibi temleri işlerler. Ne var ki, bu işleyiş çağına göre dilce ne kadar sade ve içerikçe ileriyse, teknikçe de o kadar geridir. Çoğu mısralar düzyazıya ya da söyleve kaçmakta, şiirsel gerilim ve örgüden, müzik ve imgeden genellikle yoksun bulunmakta, edebiyatımıza biçimce bir yenilik getirmemektedir. Bunu da olağan karşılamalıdır: Yeni bir görüş ve duyuşun birdenbire kendine uygun biçime kavuşması kolay değildir. Belirli bir geleneğe ya da uzun arama ve denemelere ihtiyaç vardır. Toplumcu sol şiir ise henüz bunlardan yoksundur. Üstelik, solcu/toplumcu şiirin estetiğini irdeleyen, ürünlerini eleştiren herhangi bir incelemeciye de rastlanmamaktadır.

Kaldı ki, toplumcu şiir gibi toplumcu eylem de yeni ve dolayısıyla geleneksizdir, zayıftır. Bu yüzden, özgürlük sona erince o da kısa zamanda sönüverir. Grevlerin artması burjuvaziyi telâşlandırır. Bunun üzerine, 15 Ekim 1908'de Tatil-i Eşgal Kanunu çıkarılır. Kanun, «umuma müteallik işyerlerinde» kurulmuş sendikaları kaldırdığı gibi, grevleri de kısıtlayıp yasaklar. 13 Haziran 1913'te Sadrazam Mahmut Şevket Paşa'nın öldürülmesinden sonra, İttihat ve Terakki iktidarı her türlü muhalefeti susturur. 200'den fazla politikacıyı Sinop'a sürgün gönderir. 30 Ekim 1918 Mondros Mütarekesi'ne kadar melekette tam bir diktatörlük kurar. Hüseyin Hilmi ve çevresindekilerin yönettikleri iştirak, insaniyet, Sosyalist, Medeniyet gibi solcu gazete ve dergilerin yayımını durdurur. Sosyalist partileri kapatır. Böylece, «adalet, hürriyet, müsavat, uhuvvet» vaadleriyle iktidarı alan İttihat ve Terakki, daha doğrusu, küçük burjuvazi beş yıl boyunca memleketi hem hapisaneye çevirir, hem de yanlış kararlarıyla büyük felâketlere sürükler.

Siyasal baskının gitgide yoğunlaşması, yenilgiyle sonuçlanan

savaşların birbirini izlemesi ve ekonomik sıkıntıların günden güne artması çoğu sanatçıları karamsarlığa iteler. Nitekim, Fecri Ati şairleri —tıpkı Serveti Fünun şairleri gibi— bir çeşit «kaçış ve bunaltı» edebiyatı yaparlar. Toplumsal gerçeklere sırtlarını dönerek romantik, bireysel, melankolik duygularını halkın kavrıyamıyacağı bir anlatımla dile getirirler.

1918 - 1923 DÖNEMİ

İttihat ve Terakki Fıkrası, hiç gereği yokken, Alman emperyalizminin kuyruğuna takılarak Birinci Dünya Savaşı'na girer. Savaş büyük yıkımlara yol açar ve İmparatorluğun parçalanmasıyla sonuçlanır. Hepsinden kötüsü, memleket yer yer işgal edilir. Bunun üzerine, İttihat ve Terakki 19 Ekim 1918'de düzenlenen kongresinde kendi varlığına son verir.

Mütareke döneminde partiler İstanbul'da yeniden faaliyete geçerler. Hüseyin Hilmi partisini Türkiye Sosyalist Fırkası adıyla 1919 Şubatında canlandırır. 28 Nisan 1919'da İdrak gazetesini çıkarır. Bazı grevlerin düzenlenmesinde rol oynar. 1918 yılı sonlarına doğru Hasan Rıza Sosyal Demokrat Fırkası'nı, 1919'da M. Memduh Osmanlı Mesai Fırkası'nı, 1920'de Cemal Hüsnü Amele Fırkası'nı kurarlar. Aynı yıl Anadolu'da kurulan Yeşil Ordu'ya Çerkes Etem de katılır ve Arif Oruç yönetiminde Seyyare-i Yeni Dünya gazetesi yayımlanmağa başlar. 18 Ekim 1920'de Mustafa Kemal'in kurdurduğu Türkiye Komünist Partisi ilkin Yeni Dünya, ardından Yeni Gün gazetelerini yayımlar.

İzmir'de çıkan Hukuk-ı Beşer'de (1918-19) Hasan Tahsin (asıl adı Nevres Recep) bağımsızlık ve sosyalizmi savunan yazılar yazar.

1919'da kurulan Türkiye İşçi ve Çiftçi Sosyalist Fırkası «ilmî sosyalizm esaslarına göre işçi ve çiftçilerin iktisadî hukuk ve menfaatlerinin siyanet ve müdafaasına» çalışır. Kurtuluş adıyla «sosyalizimden bahseden bir ilim ve sanat mecmuası» çıkarır.

Kurtuluş 20 Eylül 1919'dan 19 Şubat 1920'ye kadar ancak 5 sayı yayımlanabilir. İlk kez bu dergide sanat, edebiyat ve sosyalizm arasındaki ilişkilerden söz edilir. Nitekim, derginin birinci sayısında Namık İsmail'in «Sanat ve Sosyalizm», üçüncü sayısında Mehmet Selâhattin'in «Sosyalizm Ve Edebiyat», dördüncü sayısında Reşat Nuri'nin «Sosyalizm ve Fransız Muharrirleri» başlıklı incelemeleri bulunur.

NAMIK İSMAİL'e göre «sanat büyük fikir ve his cereyanlarından daima müteessir olmuştur. Daha sarih olarak iddia edilebilir ki, sanat, tarihin kaydettiği tesadüfi vekayi ve hadisatın değil, doğrudan doğruya bu cereyanların eseridir.» Günümüzde en güçlü akım sosyalizm olduğuna göre, sanat ister istemez onun etkisinde kalacaktır, kalmalıdır. Neden derseniz, «hakiki sanatkâr mukadderat-ı beşerin istikamet-i cereyanını tebdil edebilen ve asârın ve insanların üzerinde derin ve silinmez izler bırakabilendir. Lamone'nin dediği gibi bugünkü cemiyet fakirlerin ve çalışanların sabır ve inkıyadı üzerinde duruyor, hürriyet ve hak isteyen insaniyetin üstünde, sanatın ve halkın müşterek sesini gezdirmek zamanı gelmiştir.»

Mehmet Selâhattin sosyalist yazardan işçi sınıfını bilinçlendirmesini bekler: «Bizim edip, proleteryaya bediiyatta, hissiyatta, hayatta makul ve tatlı emeller zerk eylemek için bağırır. Bizim edip nihayet üç buçuk saltanatçı sermayedar elinde esir olan dünyayı, bütün dünya proleterlerinin insanî metalibi ve prensipleriyle halâs etmek için teganni eder.»

MEHMET SELÂHATTİN sosyalizmin edebiyatın gelişmesine geniş olanaklar sağlayacağını öne sürer: «Şurası çok iyi bilinmeli ki asıl ilmi, terbiyeyi tamim eden sosyalizmdir.. Burjuvazi ve liberalizm ilimde, tahsilde inhisarcıdır.. İlim, tahsil, terbiye taammüm ettikçe edebiyat kıymet kazanır ve yükselir. Binanaleyh yüksek edebiyatın gayesi sosyalizm gayeleri içinde mündemiçtir.»

Mehmet Selâhattin sosyalist yazardan işçi sınıfını bilinçlendirmesini bekler: «Bizim edip, proletaryaya bediiyatta, hissiyatta, hayatta makul ve tatlı emeller zerk eylemek için bağırır. Bizim edip nihayet üç buçuk saltanatçı sermayedar elinde esir olan dünyayı, bütün dünya proleterlerinin insanî metalibi ve prensipleriyle halâs etmek için teganni eder.»

Mehmet Selâhattin için sosyalist edebiyat yerli ve gerçekçi bir edebiyattır: «Biz Anadolu'ya kendinin lisanıyla söylemek isteriz. Biz Anadolu'ya hakikati söylemek isteriz. Biz Türkiye'ye kendi güzelliklerini, tabiatını, bedialarını duyurmak isteriz.»

Görüldüğü gibi Namık İsmail de, Mehmet Selâhattin de edebiyatın sosyalist akıma bağlanmasını, halktan yana olmasını diliyorlar. Fakat bu dileklerinin estetik alanda nasıl gerçekleşeceğini belirtmiyorlar. Başka bir deyişle, sosyalist edebiyatın estetiği, felsefesi ve toplumbilimi üzerinde durmuyorlar. Toplumcu, sol bir edebiyatı önermekle kalıyorlar. Elbette bu, yetersiz bir davranıştır, ama başlangıç olarak yararlı ve önemlidir.

Kurtuluş'ta, sözü geçen yazıların dışında, edebiyat ürünleri gö-

rülmez. Örneğin şiir, hikâye ve oyuna rastlanmaz. Gerçi birinci sayıda, yirmi dört yaşında, 10 Haziran 1919'da ölen «asabî sosyalist şair» Lem'î Nihat'tan söz edilir, gelecek sayılarda şiirlerinin yayımlanacağı açıklanır, ama bu açıklama gerçekleşmez (1).

Kurtuluş dergisi ile Türkiye İşçi ve Çiftçi Fırkası, 16 Mart 1920'de İngilizlerin İstanbul'u işgali ve Ferit Paşa hükümetinin baskısıyla kapanmak zorunda kalır. Öte yandan, Çerkes Etem'in Ankara'ya başkaldırması yenilgiyle sonuçlanınca, Yeşil Ordu dağılır, onu destekleyen Yeni Dünya kapatılır, Arif Oruç tutuklanır (1921). Ayrıca, Türkiye Halk İştirakiyyun Fırkası ile Emek gazetesi yöneticileri kovuşturmaya uğrarlar. Mustafa Suphi ve arkadaşlarının Karadeniz'de canavarca öldürülmeleri de bu döneme rastlar. Böylece, Anadolu'daki sol hareketler ezilmiş olur. Ancak, Sakarya zaferi ertesinde hapisteki solcular salıverilir.

Havanın biraz yumuşamasıyla, Kurtuluş'un kapatılmasından aşağı yukarı bir buçuk yıl sonra, Sadrettin Celâl (Antel) 1 Haziran 1921'de İstanbul'da Aydınlık dergisini çıkarır. Dergi, bazı aksamalarla 18 Şubat 1925'e kadar 31 sayı yayımlanır.

Aydınlık, o güne değin çıkmış sosyalist dergilerin yalnızca en uzun ömürlüsü değil, en önemlisidir de. Aydınlık'ta bir yandan yurt gerçekleri Marksçı açıdan çözümlenirken, öbür yandan sosyalizmin ilke ve sorunları da ele alınır. Siyaset ve düşünce baş köşeyi tutmakla birlikte, zaman zaman, şiir ve edebiyata da yer verilir. Başta Nâzım Hikmet olmak üzere Yaşar Nezihe, Faruk Nafiz, M. Lütfi, Tuğrul Vecdi, Muratoğlu, Ateşli gibi şairlerin toplumcu şiirleri basılır. Fakat şiirler sosyalizmin ilişkilerini yahut toplumcu şiirin özelliklerini konu edinen, sosyalist şiirleri eleştirip değerlendiren herhangi bir yazı basılmaz. Üstelik, Besim Fikret ile Şefik Hüsnü'nün birer yazısı sayılmazsa, sanat ve edebiyatla ilgili yazılara da pek yer verilmez. Bu bakımdan Aydınlık başlangıçta Kurtuluş'tan geridedir. Bunu —geç de olsa— dergi yöneticileri de anlamış olacaklar ki, 28'-inci sayıda bir duyuru yayımlarlar: «Aydınlık artık sanat sütunları da açtı / Yeni resim, yeni şiir / Arkadaş unutma! Bu sütunlarda her zaman yer bulur.»

Gelgelelim, bu duyurunun gerçekleşmesine vakit kalmaz: Üç sayı sonra, 1925'te dergi kapatılır, Takrir-i Sükûn Kanunu uyarınca ve bir bildiri dolayısıyla yazarlardan çoğu hapse atılır.

Aydınlık'ta, 14'üncü sayıya kadar çok az şiir yayımlanır. 1'inci sayıda Şefik Hüsnü'nün, savaşta ölen Fransız şairlerinden Jan dö

---

(1) Lem'î Nihat için bak: Yeni Kültür Dergisi, 1.12.1932

Sen Peri'den çevirdiği bir şiir yer alır. 11'inci sayıda G. Şevki'nin «Sosyalistçe Bir Hasbihal» i, 13'üncü sayıda Ateşli'nin «Ateşçiye» başlıklı şiiri bulunur. 14. sayıdan başlayarak Nâzım Hikmet'in on beşe yakın şiiri basılır. Bunların dışında Yaşar Nezihe'nin üç, M. Lütfi'nin iki, Faruk Nâfiz'in bir, Tuğrul Vecdi'nin bir, Muratoğlu'nun bir şiiri çıkar.

G. Şevki'nin 15 Aralık 1922 tarihli Aydınlık'ta çıkan «Sosyalistçe Bir Hasbihal» i zayıf bir şiirdir. Yeni bir içeriği (sosyalizmi) eski bir biçimle (divan tarzıyla) anlatmağa çalışmaktadır. Dil eski ve anlatım takıntılıdır:

Bak şu cemiyât-ı insaniye dâd var mıdır!
Acze karşı rahm ü şefkat ya ki imdâd var mıdır?
Herkes iktiyaç iktidar zatiyesince nil-î nimete
Müstahakken; gadr ü gamdan bir dilâzâd var mıdır?
......

Şair, çevresindeki sömürüyü, sınıf egemenliğini yerdikten sonra, eşitlik ve özgürlüğe özlemini belirtmekte, toplumun ancak «inkilâp» la adalete kavuşacağını açıklamaktadır:

......
Seyl-i sakin coştu artık kabil-i tesdid değil,
İnkılâb tufanı işte! Özge seddad var mıdır?

Aydınlık'ın, Nâzım Hikmet'ten sonra, en önemli şairi Yaşar Nezihe'dir.

Yaşar Nezihe

Yaşar Nezihe (Bükülmez) Aydınlık'tan önce başka dergilerde yazmıştır. İlk şiirleri Mazlume, Mahmure ve Mehcure imzasıyla Ahmet Rasim'in Malûmat gazetesinde çıkar. Ardından Sabah, Kadın, Terakki, Nazikter dergilerinde görünür. Kadınlar Dünyası dergisinde elliye yakın şiiri basılır.

Yaşar Nezihe küçük yaşta yetim kalmış, birçok acılar ve sıkıntılar çekmiş, işçilikle hayatını kazanmıştır. Bu yüzden şiirleri, eski deyimle, «ıstırap ve feryat» ile donanmıştır. Nitekim, Bir Deste Menekşe (1915) ile Feryatlarım (1924) adlı eserleri bu tür şiirleri kucaklar. Bunlarda kişisel yaşantılar, üzüntüler, özlemler, yoksunluklar, hayal kırıklıkları, aşk ve çocuk sevgisi anlatılır. Mısralarda «imale, zihaf, ta'kid» gibi koşuk kusurlarına rastlanır. Gerçi şairin edebiyat kültürü ve hayal gücü sınırlıdır, ama coşkun bir duyar-

lığı ve rahat bir söyleyişi vardır. Dili o güne göre oldukça temiz, anlatımı sade ve liriktir. Konularını yaşadığı gerçeklerden alması ve içtenlikle dile getirmesi deyişine etkili bir hava vermektedir.Bu hava özellikle gazellerinde belirgindir.

Gönül elbette bir gün şâd olursun böyle kalmazsın
Bu gamdan giryeden âzâd olursun böyle kalmazsın

Harab oldunsa gam çekme hücûm-ı derd ü mihnetle
Geçer devr-i elem abâd olursun böyle kalmazsın
......

Yaşar Nezihe bu döneminde henüz toplumculuktan uzaktır. Ancak Aydınlık'ta (1923-24) çıkan şiirleriyle toplumcu görüşe yaklaşır. Sözgelişi, «Bir Mayıs İçin» şiirinde, doğrudan doğruya, grev yapan işçilere seslenir:

Ey işçi!
Bugün hür yaşamak hakkı seninken
Patronlar o hakkı senin almışlar elinden
......

Diyerek işçilerin nasıl sömürüldüğünü, haklarından edildiğini belirtir. Şiirin sonlarına doğru, özgürlüğe kavuşmaları, sosyal adaleti kurmaları için onları birleşmeğe ve silkinmeğe çağırır:

......
Sâyende saadetlere mazhar beşeriyet;
Sen olmasan etmezdi teâli medeniyet.

Boynundan esaret bağını parçala, kes at!
Kuvvettedir hak. Hakkı haksızlara anlat.

Bir yıl sonra yayımlanan (1924, sayı 21) ikinci «Bir Mayıs» şiirinde, aynı çağrıyı daha gür bir sesle tekrarlar (2). «Kızıl Güller»

---

(2) Bu şiirleri A. Cerrahoğlu «Türkiye'de Sosyalizm» kitabında yeniden yayımlayınca kovuşturmaya uğramış, fakat yargılama beraatle sonuçlanmıştır. (46 yıl önce rahatça basılan şiirlerin 1968'de basılınca kovuşturma açılması, demokrasi yolunda ne kadar ilerlediğimizi göstermektedir!)
Ayrıca, Yaşar Nezihe'nin hayatını hikâyeleştiren Bekir Yıldız da 1973'te kovuşturmaya uğramıştır.

(1923, Sayı 16) şiirinde ise «beşerin kurtluş baharı» na, sosyalizme duyduğu özlemi belirtir. Kurtuluş ve kardeşliğin gerçekleşmediği baharların üzüntüsünü yansıtır. Kendi mutluluğunun ancak insanlığın mutluluğuyla sağlanacağını sezdirir. Öte yanda, Nevsali Millî'de (1914) basılan «Rah-ı maişet» ile Nazikter dergisinde (1919, sayı 20) çıkan «Ekmek ve Kömür İhtiyacı» gibi şiirlerinde kendisinin ve yoksul halkın savaş yıllarında çektiği geçim sıkıntılarını içtenlik ve gerçeklikle ortaya koyar.

......

Mahalle ekmeği çıkmazsa iş fenalaşıyor
Çoluk çocuk dökülüp yollara aç ağlaşıyor
O gün hamur çamur ekmekler on beşe satılır
Paran da yoksa yetim yavrularla aç yatılır

Elimde iğne kalem var da ben de muhtacım
Yetim Vedad'ım ile kırk sekiz saattir acım
Çalışmak isterim iş yok bu hale hayranım
Bu aç yetime bakıp ağlarım perişanım
Vatan harabe fakir millet aç sefil üryan
Bugün düşüncesi halkın biraz kömür ile nan

......

(Ekmek Ve Kömür İhtiyacı)

«Gazete Sahiplerine» (Haber, 18 Eylül 1923) başlıklı şiiriyle, greve gitmiş olan mürettipleri destekler:

......

Ahen değil işçi, o da patron gibi insan
Patronlara karşı eder elbet grev ilân.
Teslim eldiniz işçilerin hakkını zira
Etmezseniz, etmez size onlar da müdâra.

Yoksa bu grev böyle devam eyleyecektir
Beş on kuruşa kimse boyun eğmiyecektir.

Yaşar Nezihe'nin bu şiirleri düşünceden, tasarımdan değil, yaşantıdan, günlük olaylardan kalkılarak yazılmışlardır. Kendisi de emekçi olan ve eyleme katılan bir şairin öfke ve dileklerini gerçekçi bir duyarlık ve yalınlıkla ortaya koymaktadırlar. Üstelik, tecrübeli bir kalemin ürünü olduklarından, biçimce de zayıf sayılmazlar. Bu bakımlardan, Rasim Haşmet ile Ahmet Rıfkı'nın şiirlerine göre, daha ileri bir aşamayı temsil etmektedirler.

Yaşar Nezihe Amele Birliği'ne girdiği, mürettiplerin, tramvay

işçilerinin grevini desteklediği ve Aydınlık'ta yazdığı için kısa bir süre tutuklanır, sorguya çekilir. Bundan sonra hemen hemen hiç toplumcu şiir yayımlamaz.

Aydınlık'taki öbür şairlere gelince.. Bunlardan Tuğrul Vecdi (Selâhattin Batu?) «Zincirli Kullara» (1924, sayı 13) başlıklı şiirinde —Yaşar Nezihe gibi— işçileri uyanmağa çağırır:

Ey işçi : Kollarında hâlâ mı bu paslı zincir?
Hâlâ mı, çöken göğsün bir dert yuvası?
Hâlâ mı, ellerinde şekil alan tüfek, demir,
Beyninde patlayan bir felâket kasırgası?

......
Kolundan kuvvet alsın, canlansın birer birer
Kıvranan faziletler, ölen aşk efsanesi!
Yükselsin harabeler üstünden, artık yeter,
Kırbaçla susturulan, boğulan insan sesi!

İVAN FUNEV

Bulgar heykeltraşı İvan Funev 1900 yılında doğdu. İlerici bir köylü ailesinden gelmedir. Çocukluğu ve delikanlılığı yoksulluk içinde geçti. Ünlü anti - faşist Eylül ayaklanmasının olduğu 1923 yılında Sofya Sanat Akademisi'ne yazıldı. Daha bu yıllarda sanatının politik yapısı oluşmaya başlamıştı. Öğrencilik yıllarında ilk şiirlerini yazdı. «Kırmızı Traktörler» adlı şiir kitabını 1932 yılında yayınladı. Daha sonra da şiir yazmayı sürdürdü. Başlangıçta şairliği ve heykeltraşlığı bir arada götürüyordu. Şiirlerinde ve heykellerinde asıl karakterler köylüler ve işçilerden oluşuyordu. Funev 1930'larda ilerici genç sanatçıların ve yazarların çevresine girdi. Bu çevreler Yeni Sanatçılar Topluluğu, Militan İşçi Sınıfı Yazarlar Birliği gibi öncü gruplardı. Bu gruplar Bulgaristan'da ilerici sanat ve edebiyatın gelişmesinde, sanatta sosyalist gerçekçilik yönteminin yerleşmesinde önemli roller oynamışlardır. Funev de bu gruplar arasında öncü sanatçılardan birisiydi. 1930'da Sofya Sanat Akademisi'nin Heykel Bölümü'nden mezun olan Funev 1954'de Şeref Madalyası, 1z60'da Halk Sanatçısı, 1967'de Sosyalist Emek Kahramanı gibi ödül ve ünvanlar aldı. 1945-1962

İvan Funev bir çalışma sırasında

yıllarında aynı akademide dersler veren sanatçı 1962'den sonra profesör olarak görevini sürdürdü.

İvan Funev'in yapıtlarını belirleyen nitelik özel bir yöntem ya da araçtan çok, sanatçının yaşamdaki fenomenleri yeni bir yolla keşfetmesi ve yorumlaması, yeni karakterleri betimleyerek, taze, araştırılmamış alanları aramasıdır. Funev'in en önemli yapıtlarının arkasında yatan düşünce, sanatçının günlük yaşamla içiçe olmasının sonucu, kendiliğinden kavranabilmektedir. Funev yeni, çağdaş konulara göze çarpan bir politik anlayışla eğilir. Sanatçının '30'larda çizdiği karakterler genellikle Bulgaristan'daki ilerici kişileri yansıtıyordu.

1930 ve 1940 yılları Funev'in sanatsal yaşamında önemli bir yer tutar. Bu dönemde sanatçı genellikle, portre ve kompozisyon çalışmıştır. Heykellerinin bir çoğu sıradan portreler olmaktan çok, bir düşünce zengiliğiyle örülmüştür. Bunun yanısıra, Funev'in bazı kompozisyonları yaşamdan doğrudan doğruya alınmış karakterleri

İvan Funev : Yeraltı Radyosunu Dinleyiş (1944)

de içerir. Funev bu dönemde yaptığı heykellerinde işçilerin özgürlük savaşımını yansıtmaya çalışırken, hakkını arayan, toplumsal bilinci olan, zeki bir işçi tipini de çizmeyi başarmıştır. Aynı, uyanmış, militan işçi tipi Funev'in '30'larda yaptığı öteki önemli yapıtlarının prototipi olmuştur. Funev'in bu yapıtlarında gösterdiği başarı, her şeyden önce, sanatçının her bir olaya ve insanın karmaşık iç dünyasına derinden bakışına bağlıdır.

Funev'in çizdiği karakterlere dikkatli bir bakış, sanatçının yaratıcı çalışmasındaki çeşitli özellikleri gösterecektir. Funev durgun modellere düşkün değildir. Heykellerinde yansıttığı karakterler karmaşık ruhsal ve fiziksel durumları gösterir. Bu karakterler enerjik, aktif, çağımızın dinamizmini taşıyan niteliklere sahiptir. Enerji, psikolojik vurgu ve ideolojik amaçlılık Funev'in yapıtlarında yansıyan en önemli özelliklerdir. Funev özel karakterlerinin yanısıra, çeşitli sanatçıların, yazarların, bilim adamlarının da heykellerini yapmıştır. Bu heykellerde, çağdaş ilerici insanın yani, ilginç tipleri gösterilmiştir.

1944 yılında Funev'in yapıtlarındaki genel ritm, Bulgaristan'ın toplumsal yaşamını etkileyen radikal değişikliklerin sonucu değişmeye yüz tuttu. Bulgaristan'daki kültürel yaşamın geldiği dönüm noktası Funev'in çalışmaları için de belirleyici oldu. İşçi sınıfının tutkusuyla başlayan toplumsal değişiklikler Funev'in yapıtlarındaki yeni eğilimlerle yakından ilgilidir. Geçmişte olduğu gibi, Funev ülkesinde yaşamın nasıl değiştiğini dikkatle izliyordu. Savaştan sonra makinalarının başına geçenleri, sosyalizmin kurulmasında kolları sıvayanları, işçi sınıfı iktidarının pekiştirici gücünü yakından yaşıyordu.

Çalışan insanlar yine Funev'in yapıtlarında baş yeri aldı. Ama bunlar öz - güvence sahip, yeni tiplerdi. Sömürülen ve ezilen halk artık özgürlüğüne kavuşmuştu. Funev yapıtlarında bu halkı temel aldı. Bu arada direniş hareketinin anısını canlandıran ünlü anıtlar yaptı.

İvan Funev kompozisyon olarak çok çeşitli yolları denemiştir. Bu yollar en klasik olanından en özgür modern kompozisyona kadar uzanır. Ancak tüm yapıtlarında kompozisyon, en uygun sanatsal biçimle açıklanan içerikle birlik halindedir. Funev'in yarattığı görüntüler izleyicide, karmaşık ve içten bir ruhsal yaşam izlenimini uyandırır. Kişisel ve toplumsal düşünce arasındaki organik birlik bütün bu kompozisyonlarda açıkça görülür. Bu, sanatçının en güçlü ve inandırıcı özellikleri arasındadır. Funev Bulgar heykelciliğine yeni özgün konular ve imgeler, yeni plastik anlatım araçları getirmiş, sürekli araştıran bir yaratıcıdır. Bu araç ve yöntemler arasın-

da, Bulgar heykelciliğinde ilk kez betonarme kullanmaktan, kompozisyonlarında grup görüntülerini özgün biçimde işlemeye kadar uzanan pekçok yenilik sayılabilir.

İvan Funev : Sofya'daki Sovyet Ordusu Anıtı'ndan detay (1953)

Bulgaristan'da toplumun ideolojik ve estetik konumunda, '30'lardan bu yana Bulgaristan'da ilerici sanatın gelişmesinde ve güçlenmesinde Funev büyük bir kişisel rol oynamıştır. Bu yüzden, günümüz Bulgar sosyalist sanatının gelişmesinde İvan Funev'in doldurulması güç bir yeri vardır.

NEŞE YAŞIN'IN ŞİİRLERİ

Neşe Yaşın 1959 doğumlu, Kıbrıs'lı bir genç şair arkadaş. Yaşamını kendisi şöyle özetliyor: «Yaşamımın ilk beş yılı Peristerona köyünde geçti. Bu köyde Türkler ve Rumlar birlikte yaşıyorlardı. 1963'de Lefkoşa'ya göçmek zorunda kaldık. Orta öğrenimimi bir kolejde tamamladım. Burada İngiliz kültürüyle dolduruldum. Bir yanda da Nazım'ı, Orhan Kemal'i okuyordum. Türk toplumunda gelişen işçi sınıfı hareketi de beni etkiliyordu. Daha sonra KÖGEF'li arkadaşlarla tanıştım. ODTÜ Sosyal Bilimler Bölümünde yüksek öğrenimimi sürdürmeye geldikten sonra AKÖK'te (Ankara Kıbrıslı Öğrenciler Kültür Derneği)nde çalışmaya başladım.»

Neşe Yaşın'ın şiirlerinde, gerek toplumcu gerek toplumcu olmayan şiirimizin, çoktandır önemli ölçüde uzak düştüğü bir erdem olan içtenliği buluyoruz. Sıcak bir ses, özentisiz, sevecen bir yaklaşım var bu şiirlerde. İnsanlara, yaşama karşı pürüzsüz bir sevgi, bu yaşamın karartılmasına yiğitçe karşı koyuşun da kaynağı oluyor. «Sümbülle Nerkis» başlıklı - çocuk şiirleri- nde ise, çocuk psikolojisinin az rastlanır güzellikte, zekâ ve duyarlıkla örülmüş örnekleri var.

Hiroşima kurbanlarını andığımız, Dünya Barış Gününü kutladığımız, savaş ve nötron tehditlerini lanetlediğimiz şu günlerde, Neşe Yaşın'ın şiirleri ayrı bir ilgiyle okunmaya ve üzerlerinde düşünülmeye hak kazanıyor.

NEŞE YAŞIN

ÖLÜCÜKLER

Türk tarafında
bir küçük mezarcıkta
savaş kurbanı
bir Kıbrıslı çocuk
dedi ki :
«insanlar, ben neden öldüm?
insanlar, henüz bebektim
bir suç işlemedim
neden koydunuz beni karanlığa?»

Rum tarafında
bir küçük mezarcıkta
bir harup ağacının altında
savaş kurbanı
bir Kıbrıslı çocuk daha
dedi ki :
«neden öldüm ben?
bir suç işlemedim.
tırmanmak istiyorum harup ağacına
neden koydunuz beni karanlığa?»

GÜNIŞIĞI ONUN SAÇLARIYDI

Günışığı onun saçlarıydı
O, gökkuşağını giyinmiş çiçekçocuğu
Barış dendi adına
kuşlar yuva kurdu sımsıcak bakışlarına

Yoksul sokaklarda
açlık bir kamçıydı.
Tankların altında ezildi açlar
yalnızlık
yoksul sokaklarda
Cılız kedilerle ölüyordu çocuklar.

Mavi bir balondu o,
zenci çocuğunun kartopu gülüşünde
Hiroşimalı çocuklar
gözyaşlarını verdiler ona
inci bir gerdanlık yapıp
taksın diye boynuna

Onun içindi
devşirilmiş tüm kır çiçekleri
gömütlerin üstünde.
Gözyaşı ırmakları onun için akardı
yanmış yıkılmış kentlerde.

Günışığı onun saçlarıydı
o gökkuşağını giyinmiş çiçekçocuğu.

YILDIZLARIN ÖPÜCÜKLERİ

Biraz sonra yıldızlar titrer,
ve gözlerinden öper dağlardaki ölülerin
ufacık elleri bebelerin,
üşümüş, yılgın

Karanlık seni ürkütmesin yavrucuğum,
aydınlığa aş erer gebe toplumlar.
Güneşler, karanlıklar üstüne doğar.

Mutlaka yarın
sınırlara çiçekler dikerler
eflatunu, kızılı, moru
yeğ tutup karasına silahın.

Biraz sonra yıldızlar titrer
ve gülüşünü öper çukulata yiyen çocukların.

Her tohum yadsır kendini
değişmeye çırpınır.
açlık, yalnızlık ve yoksulluk
ezilir güçlü ellerinde aydınlığın
dostluk denizini içer yudum yudum
tutsaklığı duyguların

Onlar bir ses etmeye görsün yavrucuğum
Uyanır dağlar doruklarına dek
Yürek tek, özlem tek.

Aş pişirir analar grevci işçilere
makinalar özlemlenir özgürlüğün sesine
silahını fırlatır
kucaklaşır sınırlar
Biraz sonra yıldızlar titrer
ve akışını öper devinen yaşamın

Çiçek açar
kuş uçar
böcek mutlanır.

SÜMBÜL'LE NERKİS'ten...

SÜMBÜLLE NERKİS İKİ KIZKARDEŞ

İki kızkardeştirler
Yaşarlar Girne kasabasında
Nerkistir büyüğünün adı,
küçüğününkü Sümbül.
Nerkis gülünce Nerkis tarlası gibidir
acılanınca Sümbül tarlası Sümbül.
Yaşları önemli değil.
Önemli değil saçlarının, gözlerinin rengi.
Nerkisle Sümbül iki kızkardeş,
Gündüzleri Nerkis kokar evleri,
Geceleri Sümbül.

NERKİS'İN BABASINA SÖYLEDİĞİDİR.

Çocuklar sever babasını,
babalar çocuklarını sever.
Babacık ne güzel türkü söylersin,
sınıftayken duyarım sesini senin,
dalarım, düşünürüm, kızar öğretmenim.
«Öğretmenim, babacık türkü söylüyor
Ya kurşunlar alırsa onu
Biz babasız ne ederiz?»
«Savaş olunca baba
saklan yatağın altına»

SÜMBÜLÜN ÇUKULATA DAĞLARI

«Neden yoksuldur Gülgün abla
birçoğu insanların?»
«Neden arabası var kimilerinin?»
«Bizim evimiz neden kocaman değil?»
«Bu dağlar çukulatadan olsaydı,
bütün çocuklar yerdi.»
«Aptalın tekiyim ben,
Güneş çıkınca hergün
Çukulatalar erirdi.»

HANGİ YARISINI

Yurdunu sevmeliymiş insan,
Öyle diyor hep babam.
Benim yurdum,
İkiye bölünmüş ortasından
Hangi yarısını sevmeli insan?

BİR O BİR BEN

Tahtaravallinin bir tarafında ben,
Öbür tarafında Sümbül.
Bir o yükseklerde,
bir ben.

Annemin yüreğinin bir tarafında ben.
Öbür tarafında Sümbül.
Bir o yükseklerde,
bir ben.

BABAM

Babamın resmini çizdim bugün,
Ama benzemedi babama.
Kemanını da çizdim sonra,
Yine benzemedi babama.
Sigarasını bile çizdim,
kâğıttaki babam değildi yine.
Annemi çizdim sonra yanına
Babam eğilip öptü annemi
kemanını tıngırdattı
külünü silkti sigarasının.

SÜMBÜL HANIM DÜŞÜNÜYOR

Bugün düşünüyorum ben,
soruyor annem :
— Sümbül, ne yapıyorsun?
— Düşünüyorum.
Bugün hiç gürültü yok bizim evde,
soruyor babam :
— Sümbül hanım ne yapıyorsun?
— Düşünüyorum.
Hiç gürültü yok bizim evde,
soruyor annemle babam:
— Ne düşünüyorsun bakalım Sümbül kızımız?
Sarılıp öpüyorum onları,
denizi düşünüyordum çünkü,
dağları, çiçekleri ve kuşları.
Annemi, babamı, Nerkisi ve tüm insanları
Onları sevdiğimi düşünüyordum çünkü.

İvan Funev : Madenci (1965)

BULGARİSTAN'DA SOSYALİST KÜLTÜRÜN ÖRGÜTLENMESİ ÜZERİNE SİMON WAGENSTEİN VE SVETANA MANEVA İLE BİR SÖYLEŞİ

SANAT EMEĞİ: Bize kendinizi tanıtır mısınız? Sanatçı bir kadın milletvekili olarak görevleriniz ve çalışmalarınız üzerine bilgi verir misiniz?

SVETANA MANEVA: 1944 yılında Plovdiv'de doğdum. Yüksek öğrenimimi Sofya Tiyatro Enstitüsü'nde yaptım. Bu tiyatro okulunda oyuncular, yönetmenler ve teknisyenler için ayrı fakülteler vardır. Yenilerde bir de Sinema Fakültesi oluştu. 1965'te yüksek öğrenimimi bitirdim ve Plovdiv'e döndüm. Plovdiv'de Ulusal Tiyatro'ya girdim ve o zamandan beri orada çalışıyorum. Aşağı yukarı 60 oyunda ve 23 filmde rol aldım. 1976 yılında ulusal seçimlerde milletvekili seçildim. Bizde milletvekili adayları seçilirken adayların yaptıkları çalışmaların sonuçlarına bakılır. Doğal olarak toplumsal etkinlik göz önünde bulundurulur. 1974 yılına kadar Komsomol'da

çalışıyordum. Bu tarihten sonra Bulgaristan Komünist Partisi'nde çalışmaya başladım.

Parlamento (Ulusal Meclis) içinde sanatçı olarak bir komisyonda çalışıyorum. Komisyonun adı *Ulusun Manevi Yapısını Koruma ve Geliştirme Komisyonu*'dur. Parlamento'da 400 milletvekili bulunuyor. Bu milletvekilleri değişik komisyonlara dağılmışlardır. Milletvekillerinin hangi komisyonda çalışacakları o milletvekilinin uzman olduğu dala bağlıdır. Komisyonlar önümüzde duran sorunlara karşı kendi konumlarını belirlerler. Milletvekillerinin % 40'ı kültürel çalışmaların içindedir. Şairler, yazarlar, yönetmenler, sinemacılar parlemantoda yer almaktadır. Meclis'te 1 erkek, 2 kadın olmak üzere üç oyuncu bulunmaktadır. Bu arada, parlamentonun üçte birinden fazlasının kadın olduğunu söylemeliyim. Bizde bütün sorunların kültürle ilişkisi vardır. Bütün bilimsel sorunlar da kültürel alan içinde yer alırlar. Örneğin, sanat ve bilim alanlarında çalışanların parasal sorunları iç içedir. İşçilerin çalışma saatleriyle ilgili sorunlar sendikalar aracılığıyla çözümlenirken, sanatçıların ve bilim adamların çözümlenmeyi bekleyen yığınla sorunu bulunmaktadır. Örneğin, oyuncuların hafta sonu tatil olmayabilir. Cumartesi ve Pazar günleri de oynuyorlar çoğu zaman.

Öte yandan, sanatçılar açısından maaşlar, primler sorunu yasayla tam belirlenmediğinden bir takım sosyal boşluklar olabiliyor. Hükümetimiz ve Partimiz kültür alanında çalışanlara çok büyük önem verir. Kültür emekçileri için şimdiye dek çok şey yapıldı, yapılıyor. Kültürün geliştirilmesi ve kültür alanında çalışan insanların yetkinleştirilmesi için kültür emekçilerine her türlü olanak sağlanır. Bir kadın olan Kültür Bakanı ulusal kültür sorunuyla ve kültür alanında çalışanların durumlarıyla çok yakından ilgilenmektedir. Kültür alanında çalışanlar için «şımartılmış çocuklar» nitelemesini kullanabiliriz. Ama bu niteleme biraz aşırı kaçmış olabilir. Bizde geniş bir anlatım özgürlüğü vardır. Örneğin, tiyatrolar repertuvarlarını kendi başlarına düzenlerler. Oyuncularını bakanlıktan bağımsız, kendileri bulurlar. Her şeylerine kendileri karar verirler.

Parlamento içindeki eylemlerimiz yalnızca kültürel değil, aynı zamanda politiktir. Örneğin, seçildiğim bölge olan Plovdiv'de geniş bir işçi yığını vardır. Bu da bazı sorunların doğmasına yol açmaktadır. İşçilerin beslenme sorunu gibi. Bu sorunu ortadan kaldırmak için de gıda pazarlarının fabrikaların çıkışında ya da içinde yapılması gibi çalışmalarımız var. Böyle olursa, fabrikalardaki kadın işçiler için, alışveriş açısından büyük kolaylık sağlanacak. Bir başka

sorun da işçi kadınların çocuklarının bakım sorunu. Bunlar bir milletvekilinin sürekli izlemesi gereken sorunlar arasındadır. Halkın sorunlarını dinlemek için sürekli buluşmalar düzenliyoruz. Ulusal Meclis'in her toplantısından sonra bölge sorumlularını, bölgemdeki Parti örgütünü ve Vatan Cephesi'nin bölge sorumlularını toplar ve onlara parlamentodaki gelişmeler üzerine bilgi veririm. Halktan gizli hiç bir sorunumuz yoktur. Bundan dolayı tüm parlamento toplantılarından sonra halkı bilgilendiririz. Örneğin, bir doğal afet olduğunda hemen karar verip harekete geçeriz ve zararı en kısa zamanda kapatmak için yoğun çaba harcarız. Şimdiye kadar anlattıklarım ideal görüntüler. Ancak günlük savaşım içinde her şeyin ideal olduğu söylenemez.

SANAT EMEĞİ: Bulgaristan'da kültür alanının demokratikleştirilmesi, kültürün yığınlara maledilmesi yolunda ne gibi adımlar atılmıştır ya da atılmaktadır?

MANEVA: Bu sorunuza kısaca karşılık vermeye çalışayım. Sanat ve kültürün mümkün olduğu kadar halka maledilmesi Parti'nin temel ilkelerinden birisidir. Pratikte bu işi nasıl gerçekleştiriyoruz? Bizde somut biçimler Parti tarafından önerilmez.. Her tiyatro, her bölgesel sinema örgütü, her bölgesel ressamlar birliği, yazarlar bir-

Svetana Maneva

liği sanatı halka götürmek için kendi olanaklarını yaratırlar ve sürekli halkla ilişki içinde bulunurlar. Örneğin, Plovdiv Tiyatrosu'nda ne yapıyoruz. Bu şehirde tiyatronun biri büyük, biri küçük olmak üzere iki sahnesi vardır. Bölgenin Konsomol örgütünün önerisiyle bu sahnelerin dışında Plovdiv Gençlik Merkezi'nde de oyunlar oynadık. Buralarda özel oyunlar sergiledik. Bu oyunların hazırlıklarını, normal çalışma sürelerinin dışındaki zamanlarda yaptık. Çünkü bir gençlik merkezinde oynanacak özel oyun için, gençliğin özel sorunlarını yansıtan bir çalışma gerekliydi. Bir başka örnek, büyük bir fabrikayla ilişkiye geçtik. Bu fabrikanın şefiyle görüşerek, fabrikada şiir ve edebiyat gösterileri, konserler düzenledik. Bir basımevi olan bu fabrikanın işçileri tüm gösterilerimize hemen eksiksiz geldiler. Her gösteriden sonra işçilerle tartışmalar yaptık. Bu yıl bir oyunun prömiyerinden önce geldiler ve oyun üzerinde işçilerle tartıştık. Bu topluluk piyesimiz üzerine halkın ilk görüşünü yansıttı bize. Bunun dşında bölgenin tüm yörelerinde, köylerinde oyunlar sergiledik. Bulgaristan'da her kasabanın bir kültür evi vardır. Her kasaba ve köyde kurulması zorunlu olan bu kültür evlerinde bir tiyatro salonu, bir de sinema salonu bulunmaktadır. Bazen bir Bulgar filminin prömiyerini bir kasaba ya da köyde yaparız ve filmde oynayan oyuncuların prömiyere katılmasını sağlarız. Plovdiv'e komşu bir kasaba vardır. Burada kirazların toplandığı ilk gün, ki buna *Kiraz Günü* denir, sinema emekçileriyle birlikte kutlanır. *Kiraz Günü*'nde bu kasabanın Komsomol'u ve kasabanın kültür evinin «sizi kiraz yemeye davet ediyoruz» diyerek, sanatçılarla ve film emekçileriyle bir tanışma ve tartışma ortamı yaratmaları bir gelenek haline gelmiştir. Aynı zamanda kasaba ve köylerde resim sergileri düzenliyoruz. Her köy ve kasabada sürekli ve gezici kütüphanelerimiz vardır. Köy ve kasaba halkına yalnızca Bulgaristan'daki değil, tüm uluslararası edebiyatın yeni ürünleri ulaştırılır. Aynı zamanda bu köy ve kasabalarda yabancı dillerden yayınları kapsayan kütüpaneler de bulunmaktadır. Okul öncesi çağdaki çocuklar için I. sınıfa başlamadan okul disiplinine alışmaları amacıyla bir yıllık eğitim uygulamaları yapılır. Bu dönemde kukla tiyatrosu çocuklara tanıtılır. Bizde gelişkin bir kukla sistemi vardır. Her sezonun sonunda, tiyatro ülkenin bütün köşelerine turneler düzenler. 36 tiyatro bu dönem boyunca ülkenin tüm köşelerinde oyunlar sergiler. Bölgesel bir tiyatro kendi bölgesinde kapalı kalmamak için turnelerdeki oyunlarını genel olarak başka bölgelerde sergiler. Bunun sonucunda da ülkenin bir bölgesinde diğer bölgelerdeki tiyatro alanındaki gelişmeler konusunda geniş bir bilgi alışverişi olanağı doğmuş olur.

Bu arada 2 yıldır Plovdiv kütüphanesinde 3-6 yaşları arasında bulunan çocuklar için hikâye okuma günleri düzenliyoruz. Bir yıl boyunca her Pazar, yani yılda 52 gün bu yaş grupları arasındaki çocukları kütüphaneye topladık ve sanatçılar onlara hikâyeler okudu. Bu çalışma onların Bulgar tiyatrosuna girmelerini hazırlamak için yapılmıştır. Bu yıl sonunda kütüpaneye devam eden çocuklar için bir özel gösteri yaptık. Bu gösteri çocuklar üzerinde büyük bir etki yaptı, çünkü sahneyle ilk kez ilişkiye geçiyorlardı. Bu gösteriyi yaparken parasal sıkıntımız olmuyordu. Çünkü biletler aylar önce satılmıştı. Bu da ayrı bir sorun yaratıyor tabii. Bu gösterileri özünde halkı toplamak için değil, çocukları tiyatroyla tanıştırmak için düzenledik. Bulgaristan'da çift sistemli bir kukla tiyatrosu düzeni vardır. Büyük şehirlerin her birinde modern bir kukla tiyatrosu bulunmaktadır ve bu tiyatrolar ülkenin her yanında gösteriler düzenlemektedir. Bulgaristan kukla tiyatrosu Tokyo, Stockholm, Londra'da ilgi gören gösteriler düzenledi. *Ulusal Kukla Tiyatro Okulu* ileri bir düzeydedir. Aynı zamanda büyükler için de kukla gösterileri düzenliyoruz. Örneğin, ben büyükler için 600 kez oynanan bir kukla oyununun yazarıyım.

Genel olarak söyleyeceklerim bunlar. Çalışmalarımızın bazı somut görünümlerini vermeye çalıştım.

SİMON WAGENSTEIN: Burada izninizle bir kez daha yinelemek istiyorum. Yaptığımız tüm çalışmalar ideal değildir. Çünkü insanı değiştirmek devrim yapmaktan çok daha zordur. Ben genç bir Komsomol üyesiyken devrimden sonraki sabahın dokuzunda her şeyin çözümleneceğini ve herkesin sokaklarda şarkı söyleyeceğini düşünürdüm. Fakat bu böyle değil. Kültür ve sanat alanında da birçok sorunlar var. Bunlar genellikle iki yönlü, birincisi bazan halkın kimi zaman da yöneticilerin sizi anlamaması. Büyük Sovyet yazarı İlya Ehrenburg şöyle der: «kapitalizmi yenmek ,aptallığı yenmekten çok daha kolaydır.» Bu sözleri eklememin nedeni, daha ideal olana varmış olmadığımız ve daha büyük, uzun yollar katetmemiz gerektiğini sergilemektir.

MANEVA: Bu rahat ortamda insanları değiştirme savaşımı veriyoruz. Ve bu ortamı bize sağlayan şey Wagenstein ve arkadaşlarının faşizme karşı verdikleri savaşımdır.

SANAT EMEĞİ: Sayın Simon Wagenstein, Bulgaristan'da sosyalist kültürün örgütlenmesine uzun yıllar emek verdiğinizi biliyoruz. Sanatsal ve kişisel yaşamınız üzerine okurlarımızı aydınlatır mısınız?

WAGENSTEIN: Bulgaristan'da sosyalist sinemanın kurucula-

rından biriyim. Bulgaristan'da yapılan ilk sosyalist filmin senaryolarını yazdım. Ülkede yapılan ilk sosyalist film «Alarm» adını taşıyordu. Film 1950'de Karlovi Vari'de *Özgürlük İçin Savaş* ödülünü aldı. Bu film orta halli bir yurttaşın faşizmle demokrasi arasındaki büyük savaşın içindeki konumunu anlatıyordu. Politikayla uğraşmadığını iddia eden ama politikanın kendisiyle uğraştığını göremeyen bu adamın öyküsünü yansıttığım film benim ilk çalışmamdı. Bulgaristan'ın en büyük ilk sinema yapıtı olan «Eylül Kahramanları» adlı ikinci filmim aynı zamanda benim okul bitirme tezimdi ve birinci film gibi Karlovi Vari'de aynı ödülü aldı. Film 1923'te Georgi Dimitrov tarafından yönetilen anti-faşist ayaklanmayı konu alıyordu. Ve bu iki filmle sosyalist sinemayı inşa etmeye başladık.

Simon Wagenstein

Ben Plovdiv'de doğdum. Çok yoksul bir Yahudi ailenin oğluyum. Plovdiv'de o dönemde yoksul Yahudi aileler yaşamaktaydı. Babam 1919'dan beri komünistti ve birçok kereler hapse girmesi nedeniyle ailemiz göçebe bir yaşam sürdü. 1925'deki «Beyaz Terör»den sonra Fransa'ya sığınmak zorunda kaldık. Bir süre Fransa'da göçebe yaşamı sürdükten sonra siyasal bir afla Bulgaristan'a döndük. Eğitimimi teknik bir okulda sürdürdüm. Fakat eğitimimi bitirmeden önce illegaliteye geçmek zorunda kaldım. Çünkü o sıralarda okuldaki Komsomol örgütünün sekreteriydim. 22 Haziran 1941'de Sovyetler Birliği'ne karşı Almanlar savaş başlattığında Komünist Partisi hemen silahlı savaş kararı aldı. Bu kararı alırken biz «Kızıl ordunun bir tugayıyız» deniyor ve en iyi Komsomol üyeleri Partiye alınıyorlardı. 22 Haziran 1941'de, yani SSCB'ye karşı savaşın başladığı gün ben de Parti'ye girdim. Sofya'da çarpışan bir grubun başkanıydım. Bizim grup Almanların malzeme deposunu ve bu deponun içindeki Almanların Moskova saldırısı için hazırladıkları koyun postundan 40.000 giysiyi yaktı. Daha sonra ben büyük bir dağ olan Rila dağındaki bir tugayda partizan oldum. Aynı zamanda bu tugay içindeki Komünist Partisi'nin bürosundaydım. Bir süre sonra Sofya'da bir arkadaşımı öldürdüler. Bu olaydan sonra saklanırken silahlarımı ve cephanelerimi yitirdim. 7 gün sonra da beni tutuklayıp ölüme mahkum ettiler. Daha sonraları kaldığımız hapisanedeki 1200 politik tutuklu Sovyet askerleri tarafından kurtarıldı. Ben de Almanya'ya savaşta yerimi aldım.

Bu dönemde Komünist Partisi'nin Merkez Komitesi tarafından bana bir ajitasyon tiyatrosu örgütleme görevi verildi. Askerleri savaşa yollarken garlarda oyunlarını sergileyen bu tiyatronun politik komserliğini ve dramaturgluğunu yapıyordum. Bütün savaş boyunca oyunlarımızı oynadık. Oyunları yollarda, sokaklarda, parklarda sergiliyorduk. Bu grubun ismi «Kızıl Yol»du.

Daha sonra Moskova Sinema Enstitüsü'nde sinema dramaturjisi üzerine yüksek öğrenimimi tamamladım. Bundan sonra çalışmalarımı sinema alanında sürdürdüm ve 30 uzun metrajlı filmin senaryosunu yazdım. Bu filmler yalnızca Bulgar filmleri değil, Çekoslovakya'da, Demokratik Almanya'da, SSCB'de de yapımları gerçekleştirilen filmlerdir. Uzun yıllar çalıştığım Demokratik Alman Cumhuriyeti'nde bana en büyük ulusal ödül verildi. Demokratik Almanya'da şimdi Güzel Sanatlar Akademisi'nin başkanı olan arkadaşla yaptığımız «Yıldız» adlı film 17 uluslarlarası ödül kazandı. Almanya'da çalıştığım dönemlerde «Goya» isimli DAC-SSCB ortak yapımı olan filmi gerçekleştirdik. Bu filmde sanatçı ve halk, sanatçı ve poli-

tika, sanatçı ve toplum konularını işledik. Dünya Sinema TV. Radyo Yazarları Birliği'nin senaryo bölümünün başkanlığını yaptım.

SANAT EMEĞİ: Bulgar sinemasının bugünkü konumu üzerine bizi aydınlatır mısınız?

WAGENSTEIN: Devrimden önce Bulgaristan'da ulusal bir sinema olduğu söylenemez. 1947'den sonra bizde sinema millileştirildi. Filmlerin tüm prodüksiyonu ve dağıtımı bu millileştirmenin kapsamına alındı. Bu dönemden sonra ülkede sinema sayısı 6 katına çıktı. Bu artış daha çok, kasaba ve köylerde oldu. Bulgaristan yılda ortalama 160 film ithal eden bir ülkedir. Bu filmler tüm ülkeye dağılır. Bizdeki sinema biletleri çok ucuzdur. Benim kişisel görüşüme göre, sosyalizmin bu gelişmiş aşamasında gereğinden fazla ucuzdur. Bu durum geniş halk kitlelerini sinemaya çekmiştir. Başlangıçta özellikle müslüman halkın yaşadığı bölgelerde insanları sinemaya çekme konusunda büyük zorluklar vardı. Ve bu zorluğun önüne gösterilerin belli bir süre parasız yapılması yoluyla geçildi. Şu sıradaki sorunumuz halka mümkün olduğunca iyi film yapabilmektir. Bu yalnızca halkın düzeyini yükseltmek için gerekli değil, çünkü son 16 yılda bu düzeyin nasıl geliştiğine tanık olduk. İyi film yapmak aynı zamanda bizim iç sinematografik sorunlarımıza, yani ideolojik, politik ve ulusal sinemanın örgütlenmesi sorunlarına çözüm getirmek için de gerekli.

Sofya'daki stüdyomuzda 22 uzun metrajlı filmin prodüksiyonunu gerçekleştiremenin yanında, 25-30 uzun metrajlı filmi de televizyona hazırladık. Televizyon için hazırlanan renkli 35 mm filmlerin tümü bizim sütüdyomuzda gerçekleştiriliyor. Bu dönemde çok güçlü bir Sinema Birliği örgütümüz bulunmaktadır. Şimdilerde en büyük sorunumuz, işçi sınıfına, köylülüğe günün sorunlarını yansıtan filmler yapmak. Son 6-7 yıldır bunu belli ölçülerde başardığımıza inanıyorum. Bu filmler ülkenin sosyalizme yönelik değişimini değişik bakışlardan veriyordu. Sinema alanındaki sorunlarımızdan bir ikincisi de, sosyalizm için yeni bir temayı sinema açısından yansıtmaktır. Önceleri, Bulgaristan bildiğiniz gibi çok yoksul bir ülkeydi ve Almanya'nın özellikle tarım alanında yarı-sömürge bir ülkesiydi. Şimdi sosyalizmin gelişkin aşamasında insanların gelir düzeyleri çok hızlı arttı. Bulgaristan'da tüm köylerde bütün evlerin önünde otomobil vardır ve her evin bir buzdolabı ve televizyonu bulunmaktadır. Bu çok önceleri Bulgaristan'ın hayal edemeyeceği bir görüntüydü. Bir yandan halk günbegün zengin hale gelirken, öte yanda bu gelir artışı bir takım psikolojik sorunların doğmasına yol açıyor. Bu tüketim psikolojisi diye adlandırdığımız şeydir, yani sa-

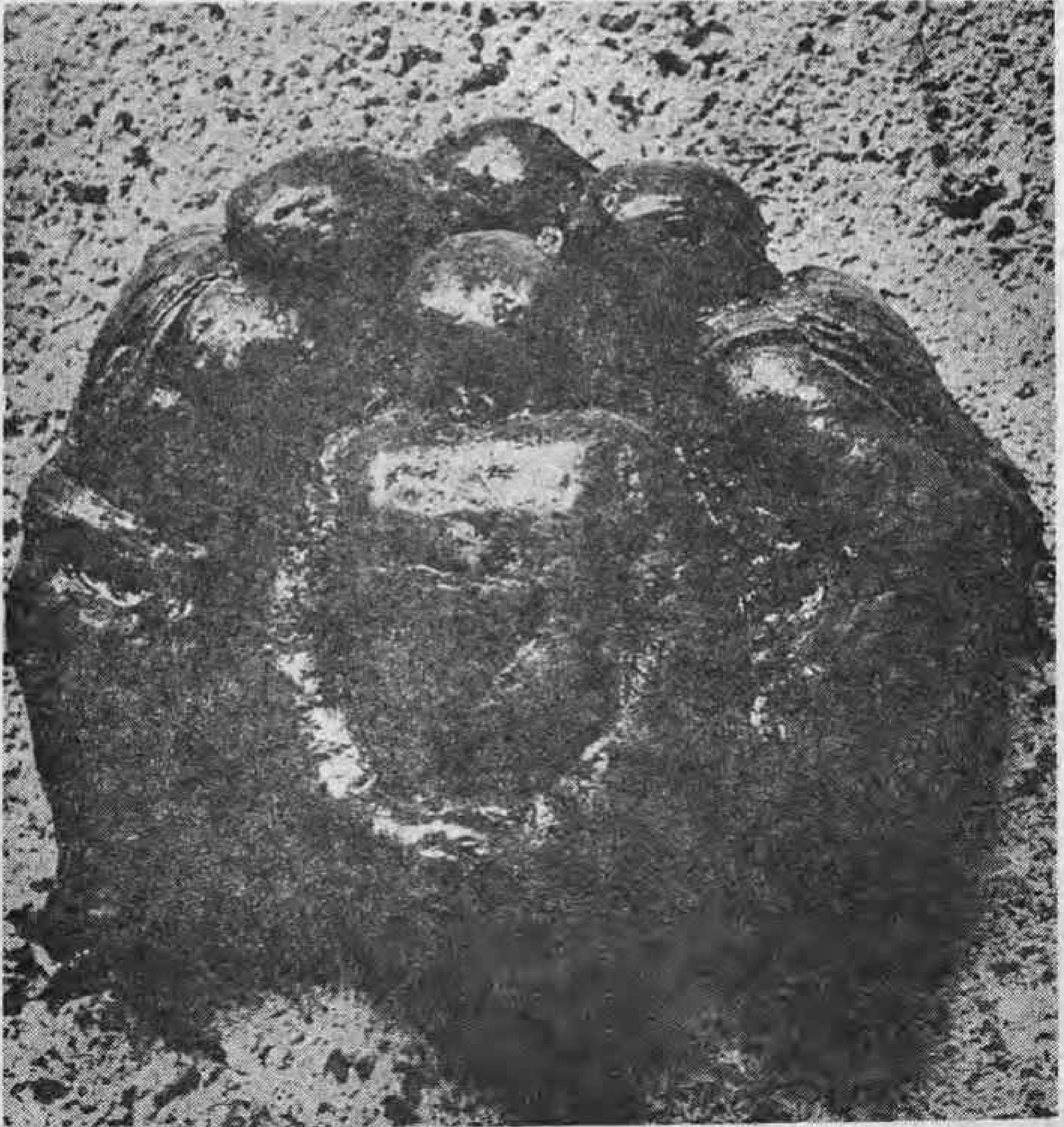
hip olmak, sahip olmak, sahip olmak... Ve bunun üzerine küçük burjuvaları ve yeni zenginleri eleştiren filmler yaptık. Bu yeni zenginler genellikle köylerde oluşmaktadır. Çünkü bizde köylerde yaşayanlar, şehirlerde yaşayanlardan daha zengindir. Daha fazla, daha fazla satın alma psikolojisini eleştiren filmler gerçekleştirdik. Güçlü bir eleştirel öz taşıyan bu filmler kanımca sinemamızın eleştirel yanını güçlendirmektedir. Biz, yalnızca «ne güzel, ne kadar doğru, yaşasın sosyalizm» konulu filmler yapmıyoruz artık. Çevremizdeki sorunlara gerçekçi bir yöntemle bakan filmler ortaya koyuyoruz. Bu sorunlara karşı kör olamayız. Ve sinema bu sorunları görmeye başladı artık. Dahiyane filmler yaptığımızı söyleyemem. Bundan halen uzağız. Ama şunu söyleyebilirim ki artık bürokrasiyi, tüketici mantığı, küçük burjuva mantığını, sahip olma açlığını güçlü bir biçimde eleştirmeye başladık. Eleştirdiğimiz bir başka konu da gençlik içindeki sorunlar, bir arabaya, babasının villasına, Skoç viskiye sahip olma, sahip olma tutkusu... Ayağındaki kot pantolonun Batı'dan, Amerika'dan olması isteğine karşı da eleştirel bir saldırıda bulunuyoruz. İşte bunlar sosyalizmin üstyapısında bir takım sorunlar doğuruyor. Sizde bu sorunlar daha nettir.

Vietnam'a televizyon için bir film hazırlamaya gittim. Savaş sürüyordu. Orada çelişkiler daha açık görülüyordu. Vietnamlılarla konuşurken, «sizler ve Amerikalılar» diyordum. «Ama kurtuluştan sonra neler olacağını görürsünüz. Şimdi akla karayı ayırmak kolay da» diyordum. Savaş içinde basit, ama barış içinde karmaşıktır bu sorunların çözümü. Bundan dolayı sinemamız bu karmaşık, sosyo-psikolojik-politik yapıların çözümlenmesine yöneliyor.

SANAT EMEĞİ: Helsinki Nihai Senedi'nde belirtildiği üzere devlet denetiminde olmayan sanatçı kuruluşları, örneğin televizyonlar arasındaki ilişkiler konusundaki görüşlerinizi rica edebilir miyiz? Bürokrasinin kültürel alandaki ilişkinin sağlamlaştırılmasına karşı yaptığı engellemeler konusunda ne düşünüyorsunuz? Hükümetler dışında kurulması gereken bu ilişkiler nasıl geliştirilebilir?

WAGENSTEIN: Daha önceleri Türkiye'de bulunan politik ortam ve bu yüzden hükümetler dışı örgütlerin ilişkilerini geliştirememeleri üzücü bir olaydır. Samimi olarak şunu söyleyebilirim ki, Helsinki'den önce olduğu kadar özellikle Helsinki'den sonra, ülkemizden uzak birçok ülke halkıyla ilişkileri geliştirmemize rağmen, birbirini seven iki yakın ülkenin halkları somut bir işbirliğine gidememiştir. Bu üzücü olayın çok kısa bir süre sonra düzeleceğine inanıyorum. Sofya'daki müzede bulunan ve Bulgaristan'da 2000 yıl ön-

cesine kadar varolan uygarlıkların eserleri British Museum'da, New York'da, Paris'te sergilenirken, Türkiye'de sergilenemedi. Sofya'daki müzede Meksika sanatının örnekleri sergilenirken, hiç bir Türk yapıtı yer almadı. Yine şu örneği vermek istiyorum, Sofya'da birçok ülkeden gelen sinema ve TV senaristlerinin bir konferansı yayıldı. Bu konferansta Türkiyeli meslekdaşlarımızı göremedik. Şu anda bilemiyorum, gelmek istemediler mi, gelemediler mi? Bu örnekleri, iki komşu ülkenin birbirlerini sevmek için tanıma konusunda belli çabalar göstermediklerini sergilemek için verdim. Bizde temel belgi, «Balkanlar barış bölgesi»dir. Film alışverişinin, sergi ilişkilerinin çok kısa bir zamanda, sağlam temeller üzerinde gelişeceğine inanıyorum. Örneğin, ben her zaman bir Türk - Bulgar ortak yapımının gerçekleşmesini düşünmekteyim.

İvan Funev : Hamallar (1936)

PABLO NERUDA

TELÖRGÜLERE OD

telörgüler, telörgüler....

Gezersen
iplik gibi uzanan
Şili'yi,
kuşlar,
yalnızlıklar,
uzayıp giden
kıraç topraklar
görürsün,
bir de
telörgüler,
telörgüler.

Başka yöreleri
yeryüzünün,
tahılla
dolar taşar
yüklü başaklar
dalgalanır
rüzgarla.

Başka yerlerin
otlaklarında,
bereket ve güç
fışkırır
topraktan.
Burada
ıssız tepeler,
alanlar,
ne erkekler
ne atlar
yalnızca
çitler, dikenler
ve
toprak
boş.

Başka topraklarda
lahana
yetişir,
peynir ve ekmek
kokusu
yükselir damlardan
bıldırcın
başları gibi.
Köyler,
traktör yuvası
ve
umut,
yumurtalarına
kanat geren
bir
tavuk gibi.
Burada,
toprak
yine toprak,
toprak dilsiz
toprak kör
toprakta
yürek yok
iz yok.

Başka yerlerde ekmek,
pirinç elma....

Şili'de telörgüler, telörgüler.......

1955
«Nuevos odas elementales» kitabından
çeviren Aydıntaşbaş

DİLERİM UYANSIN ODUNCU

Colorado ırmağının batısında
bir yer vardır sevdiğim.
Alır başımı sığınırım oraya
yaşayan her şeyle bende,
ne idiysem ve neysem,
inandığım her şeyle.
Kırmızı, yüksek kayalar vardır orada
bin elli yabanıl havanın
insan yapılarına dönüştürdüğü.
Derinlerden çıkan kızıl, kör gül
bakıra, ateşe ve enerjiye çevirmiş bu kayaları.
Bir yaban sığırı postu gibi serilmiş Amerika,
ışıklı ve saydam dörtnala bir gece,
senin yıldızlarla örtülü yaylalarının yamacında
bir tas yeşil çiyini içiyorum.

Sert havalı Arizona
ve yumrularla dolu Wisconsin boyunca,
ta Milwaukee'ye kadar,
yükseldim karı ve rüzgarı yakalamak için,
yanıp tutuşan West Palm bataklıklarında,
Tacoma'daki çamların yanıbaşında,
ormanların çelik gibi ağır kokusunda,
yürüdüm toprak anayı yüklenerek,
mavi dalları, taştan çavlanları,
bütün müziklerin titreştiği kasırgaları,
manastırlar gibi dualar mırıldanan ırmakları,
kazları ve elmaları, toprakları ve suları,
buğdayın doğduğu sonsuz sessizliği.

Orada, derin taştan yüreğimin içinde
gerdim gözlerimi, ellerimi, kulaklarımı,
uzaklardan, havadan işitinceye dek:
kitapları, lokomotifleri, karı, savaşları,

fabrikaları, mezarlıkları, ayak izlerini, bitkileri,
Manhattan'dan kalkan gemiden görünen ayışığını,
türküsünü dokuma tezgâhlarının,
yeryüzünü yiyen demir kaşığı,
bir kuzgun gibi delen matkabı,
ezen, biçen, diken her şeyi,
kendilerini yineleyen, yeniden doğan
yaratıkları, tekerlekleri.

Çiftçinin küçük evini seviyorum.
Demirhindinin özsuyu gibi,
yeni ütülenmiş giysiler gibi kokan
taze anneler uykudalar.
Ateşler yanmış binlerce evde,
ocakların kenarına
sovanlar asılmış kurusun diye.
(Irmağın kenarında türkü söyleyen erkeklerin sesi
ırmağın dibindeki taşlar kadar derin;
geniş dallarından yükselen tütün
ateşin ruhu gibi giriyor bu evlere.)
Daha yaklaş Missouri'ye,
şu peynirlere, şu unlara bak,
keman kırmızılığında şu kokan kerestelere,
arpalar içinde bir gemi gibi giden şu adama,
gezintiden henüz dönmüş mavili kara taya bak
ekmeğin ve yoncaların kokusunu almakta,
çanlara, şu gelinciklere bak, demirci dükkanlarına.
Küçük kasabaların adı çıkmış sinemalarında
aşk bütün dişleriyle ağzını açmakta
topraktan doğmuş bir düş içinde.
Sevdiğimiz senin barışın, masken değil.
Güzel değil senin savaşçı yüzün.
Kuzey Amerika, yakışıklısın, uçsuz bucaksız.
Sade bir beşikten geliyorsun
ırmak kenarında çamaşır yıkayan
solgun bir kadın gibi.
Bilinmeyenden yapılmış,
sendeki o tatlı şey kovana benzeyen barışın.
Elleri Oregon çamurundan kırmızılaşmış

o adamı seviyoruz, senin zenci çocuğunu
fildişi ülkesinden müziğini getiren,
şehirlerini seviyoruz, özünü senin,
ışığını, makinalarını, Batı'nın enerjisini,
kovanlardan, küçük kasabalardan gelen yararlı balı,
traktörüne binmiş iriyarı çiftçi genci,
Jefferson'dan sana kalan yulafları,
okyanus genişliğinde topraklarını
arşınlayan gürültülü tekerleklerini seviyoruz,
fabrika dumanını ve bininci öpüşünü
yeni göçmenlerin,
sende sevdiğimiz işçilerinin kanı,
petrole bulanmış gösterişsiz elin senin.

Yıllar var, bozkırdaki gecenin altında
yaban sığırı postundaki ağır sessizlikte
heceler uykuya dalmış,
beni doğmadan anlatan, bizi anlatan
şiirler uyuya kalmış.
Melville bir deniz köknarıdır,
omurganın eğrisi dallarından fırlar,
kaburganın koludur, geminin.
Whitman tahıl taneleri kadar sayılması olanaksız,
Poe ise matematiksel karanlığında,
Dreiser, Wolfe,
yokluğumuzun taze yaraları,
Lockbridge hepsinden taze,
derinliklere bağlı onlar,
daha adlarını sayamadığım, karanlıklara bağlı,
onların üstünde aynı şafağı yanar yarıkürenin,
ve biz neysek onlardan geldik.
Güçlü piyadeler, kör yüzbaşılar,
dehşete uğramışlar izinler, savaşlar arasında,
sevinçle, yasla koyulmuşlar işlerine,
düzlüklerin hummalı trafiğinde,
kaç insan yatıyor bu kırlıklarda
hiç kimse uğramamış yanıbaşlarına:
işkence edilmiş masumlar,
yeni ilan olunmuş peygamberler,
yaban sığırı postundan bozkırlarda.

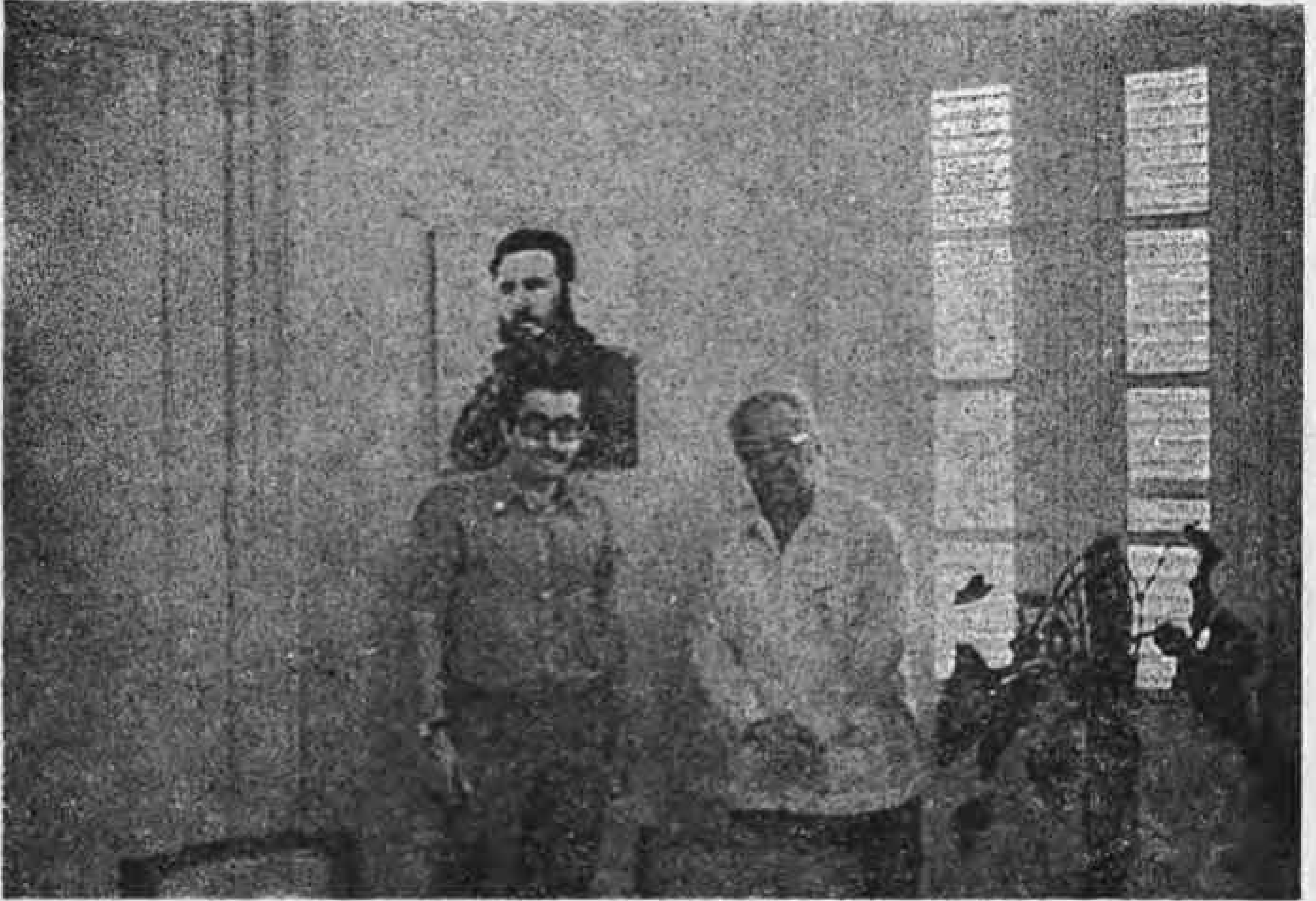
Fransa'dan ve Okinawa'dan, Leyte atollerinden
(Norman Mailer yazmıştı buraları)
ve çılgın havalardan, dalgalardan
dönmeyen kimse kalmadı nerdeyse.
Çamurun ve terin tarihi yeşil ve ekşiydi;
duymadılar mercanların ezgisini doyuncaya
ve belki hiç bir zaman dokunmadılar adalara,
o güzel kokulu parlak çelenklere,
yalnız ölüm vardı :
kan ve bok
bırakmadı peşlerini, kirler, fareler,
inatla dövüşen bitkin, yıpranmış bir yürek bırakmadı.
Ama döndü onlar,
bastın onları bağrına
sonsuz, geniş topraklarına
ve bütün o geri dönenler
binlerce adsız taçyapraklı
bir çiçek gibi kapandı
yeniden doğmak, unutmak için.

(1948)

Çeviren : Erdal Alova

NİCHOLAS GUİLLEN'LE BİR KARŞILAŞMA

BARIŞ PİRHASAN

Guillen karşımda. Elindeki kitaptan şiir okuyor. Önce benden, bir şiirinin Türkçesini okumamı istemişti. «Neden asker..»i okudum. dikkatle dinledi. «Güzel sesler» dedi, «Nazım şiirlerini gür ve yüksek sesle okurdu. Şimdi 'Neden asker'in İspanyolcasını dinle...»

Guillen küçük «Terraza» sahnesini çevreleyen kalabalığa şiirlerini okuyor. Sözcüklerin ve cümlelerin değil ama şiirin anlamını çözer gibiyim. Usul ve derin bir ses. Yanısıra bir gitar, ya da herhangi bir çalgı, saz bile başlasa yadırganmaz. Şiirlerinde ritmin payı büyük. Düşüncelerim kayıyor, aklıma koyduğum şeyi yapabilmek için ahenge, ritme pek de yapılmamam gerekli. Derin sesli, geniş alınlı ozan, Küba'nın ulusal ozanı, az sonra alkışlara alkışla yanıt vererek yerinden kalkacak. Çevresini tıklım tıklım saranlarla birlikte kimbilir nereye gider. Uygun bir zaman seçip yanındakilerden bi-

rine «Guillen'le görüşmek istiyorum» demeli.

Bu sözü ilkönce, Havana'ya ayak bastıktan bir saat sonra mihmandarımıza söyledim. Gülümser gibi oldu. «Guillen Parti Merkez Komitesi üyesi ve UNEAC (Küba Yazarlar ve Sanatçılar Birliği) Başkanıdır. İşi çoktur. Üstelik yaşlı. Bilmem ki..» Tam beklediğim yanıt. Küba'da 18500 resmi konuk var. 142 ülkeden. Her ülkeden bir kişi ozanla görüşmeye kalksa Guillen'in festival boyunca günde 20 kişiyle sohbet etmesi gerekiyor. Ben de Havana'ya bir ozan olarak değil, Türkiye gençliğinin bir temsilcisi olarak gelmişim. Umudum gitgide azalarak çok kişiye danıştım yine de. Bir tek İnes, partili genç bir çevirmen, «kafana koyarsan görüşürsün» dedi, «tabii oturduğun yerden sorarak olmaz. Halk UNEAC'a git.»

Şiirler bitti, ozan yerinden kalktı. Elimde Nazım Hikmet'in 3. Festival konuklarını selâmlayan fotoğrafı, ozan Raul Rivero olduğunu öğrendiğim şişman, genç adama doğru yürüdüm. Fotoğrafı Guillen'e vermek istediğimi söyleyince, «biraz sonra seni onunla görüştürürüm» dedi. Önceki gün UNEAC'a uğradığımı, kendisini arayıp bulamadığımı söyledim. Ozan Miguelle Barnet ve Gaceta de Cuba'nın editörü Luis Marré'yle konuştuğumu anlattım. Yanımdaki dergileri gösterdim. Dünyadaki bütün iyi insanlar için «Türkiye» anlamına gelen Nazım Hikmet, aradaki engelleri kaldırdı. «Burası kalabalık» dedi Rivero, «Pazartesi günü gel konuşalım. Hem Guillen'le de daha rahat görüşürsün.»

Guillen'i dinlerken heyecanlıyım. Nazım'ın, Vallejo'nun, Neruda'nın arkadaşı, Küba Komünist Partisi'nin 41 yıllık militanı ozan, onurlu bir kaygıyı bize miras bırakan kuşağın heyecanını aktarıyor bana,

Ya nos ceremos yo y tu,
juntos en la misma calle
hombro con hombro, tu y yo,
sin odios ni yo ni tu *

Guillen, «Kara şiirin İspanyol dilindeki başlıca temsilcisi» olarak kabul ediliyor. Fakat o yalnız zencilerin değil, bütün Küba halkının, ezilen savaşan ve utkuya ulaşan bütün halkların ozanı. Zenci müziğinin ritmi, kara insanın kendine özgü düşünce yapısı şiirlerinde süsleme ögeleri olarak kullanılmamış. Bu insanların dünyasına bir devrimcinin ilgisi ve sıcaklığıyla eğiliyor.

---

* Görüneceğiz bir gün senle ben,
birlikte aynı cadde üzerinde,
dirsek dirseğe, evet, senle ben,
kinsiz, evet, ne sen, ne de ben,

Şiir bitince bana soran gözlerle baktı. Sesleri ve ritmi nasıl bulduğumu, Türkçesini okuduğum şiirle bağdaştırıp bağdaştıramadığımı soruyor.. «Şiiri İspanyolca dinlemek, dili bilmesen de daha iyi anlamaya yardımcı oluyor.» İngilizce söylediğim bu sözleri Rivero çeviriyor.

«Şiirlerimi Türkçeye çeviren arkadaşa ve sana birer kitabımı imzalayacağım.» «Patria o Muerte-El Gran Zoo-Otros Poemas» adlı İspanyolca-İngilizce karşılıklı kitabından iki tane alıyor. Biri Özdemir İnce için, biri bana. Yanımda, kalın, kumaş gibi bir kâğıt üstüne kara kalemle çizilmiş Nazım Hikmet resmi var. Ben de bunu armağan ediyorum kendisine. Beğendiğini sanırım. «Bunu evimde, çalışma odama asacağım.» dedi.

«Bir fotoğrafınızı çekmek isterim.» Ayağa kalktı ve masasının başında durdu. Fotoğraf çekmesini, hele elimdeki gibi kırk türlü ayarı olan makineleri kullanmasını hiç beceremem. Bir kaç adım geriledim, kadrda sabırla bekleyen baba ozana bakıp bastım düğmeye. Rivero makinayı aldı ve Guillen'in yanına geçmemi söyledi gülerek. Kapı karşısındaki duvarın önünde, Fidel'in portresi altında durduk. Rivero'nun fotoğrafçılıkta benden usta olduğunu sanmam; uzaklık, ışık gibi ayrıntılarla ilgilenmedi bile.

Türkiye'ye gelip de fotoğrafların iyi kötü çıktığını öğrenince sevindim. Küba'ya giderken verilmiş sözümüz vardı. Yaşadıklarımızı anlatmak, yazmak, yaygınlaştırmak, büyük bir olayın güzelliğini dostlara paylaştırarak çoğaltmak. UNEAC yöneticileriyle yaptığımız konuşmaları düşünüyorum. Çat kapı örgüte giden genç bir Türkiye'liydim orada. Gösterdikleri yakınlık, ülkemizin sanat ve kültür sorunlarını izleyişleri, «dayanışma» sözcüğünü diri tutan davranışlar. Havana'da iş çok, vakit azdı. Röportajlar, uzun söyleşiler yapmayı tasarlamış bile değildim. Uzaktan sevdiğimiz, aynı kavgayı sürdürdüğümüz kişilere biraz daha yakınlaşma,seslerini duyma olanağı buldum. o kadar. Ama bunu da paylaşmak gerekir diye düşündük. Onun için, belki yalnızca kişisel bir anı olabilecek fotoğrafı, sevinçle yazının başına koyuyoruz.

İvan Funev : Makinist

DÜNYA KOMÜNİST VE İŞÇİ PARTİLERİ PROGRAM VE RAPORLARINDA KÜLTÜR SORUNU

SBKP PROGRAMI'NDAN

4. Kültürel Gelişme, Edebiyat ve Sanat Alanında

Komünist toplumun inşası sırasında kültürel gelişme, büyük bır kültür devriminin son aşamasını oluşturacaktır. Bu aşamada, komünizmin zaferi için gerekli bütün ideolojik ve kültürel şartlar yaratılmış olacaktır.

Üretici güçlerin büyümesi, mühendislikte ve üretimin örgütlenmesindeki ilerleme, emekçilerin artan toplumsal faaliyeti, kendi kendini yönetimin demokratik ilkelerinin gelişmesi ve günlük hayatın komünist (tarzda) yeniden örgütlenmesi büyük çapta nüfusun kültürel ilerlemesine bağlıdır.

Dünya kültürünün yarattığı en iyi şeyleri özümleyen ve geliştiren komünist kültür, insanlığın kültürel ilerlemesinde yeni, daha yüksek bir aşama olacaktır. (Komünist kültür), toplumun manevî hayatının çok yönlülüğünü ve zenginliğini, yeni dünyanın yüce ülkülerini ve insancıllığını kapsayacaktır. (Komünist kültür), sınıfsız toplumun kültürü, tüm halkın, bütün insanlığın kültürü olacaktır.

a) Toplumun Kültürel Hayatının Kapsamlı Gelişmesi. Komünizme geçiş aşamasında, kültürün bütün alanlarında yaratıcı çalışma özellikle verimli ve toplumun bütün üyelerine açık hale gelir. Sovyet edebiyatı, müziği, resmi, sinema ve tiyatrosu, televizyonu ve diğer bütün sanatları ideolojik yapılarında ve sanatsal alanda daha yüksek standartlara ulaşacaklardır. Halk tiyatroları, amatör kitle sanatı, teknik buluşlar ve halkın yaratıcı faaliyetinin diğer biçimleri yaygın hale gelecektir. Kitleler içinde sanat faaliyetlerinin ve yaratıcı faaliyetlerin ilerlemesi yeni yetenekli yazar, sanatçı müzisyen ve oyuncuların çıkmasını sağlayacaktır. Sanatın gelişmesi ve zenginleşmesi, amatör kitle faaliyeti ile profesyonel sanatın birleşimine dayanır.

Parti, edebiyat, sanat ve kültürün serpilmesini, her bireye yeteneklerini uygulayabileceği tam bir faaliyet alanının verilmesini, halkın estetik bakımdan eğitilmesini ve seçkin bir sanatsal zevk ile kültürel alışkanlıklar geliştirmesini sağlamak için durmadan çalışacaktır. Sanat unsuru emeği daha da soylulaştıracak, yaşama şartlarını daha çekici yapacak ve insanı manen yükseltecektir.

Büyük çapta kültürel gelişmenin maddî temelini sağlamak için:

Kitap yayını ve basın etkin biçimde geliştirilecek, basım ve kâğıt endüstrisi buna uygun olarak büyütülecektir.

Daha çok kütüphaneler, konferans salonları ve okuma odaları, tiyatrolar,kültür evleri, kulüpler ve sinemalar olacaktır;

Ülke çapında radyo yayın şebekesi tamamlanacaktır; tüm endüstri ve tarım alanlarını kapsayan televizyon istasyonları kurulacaktır;

Halk üniversiteleri, halk tiyatro kumpanyaları ve diğer amatör kültürel örgütler yaygın bir biçimde geliştirilecektir;

Eğilimi ve yeteneği olan herkes için geniş bir bilimsel ve teknik laboratuvarlar, sanat ve sinema stüdyoları ağı, sağlanacaktır.

Parti, köylük bölgelerin kültür standardını şehir düzeyine getirmek ve tüm yeni gelişen alanlarda hızlı kültürel ilerleme sağlamak için kültür kurumlarının bütün ülkeye eşit olarak dağıtılmasını gerekli görmektedir.

b) Edebiyat ve Sanatın Eğitici Rolünün Arttırılması, İyimserlik ve dinamik komünist fikirlerle dolu Sovyet edebiyatı ve sanatı ideolojik eğitimde büyük unsurlardır ve Sovyet halkında yeni bir dünyanın kurucularının niteliklerini filizlendirirler. (Sanat ve edebiyat), milyonlarca insanın neşe ve esin kaynağı olmalı, isteklerini, duygularını ve fikirlerini ifade etmeli, onları ideolojik bakımdan zenginleştirmeli ve ahlaksal açıdan eğitmelidir.

Edebiyat ve sanatın başarı yolu, halkın hayatıyla bağlarını güçlendirmelerinden, sosyalist gerçekçiliğin zenginliğini, çokyönlülüğünü doğru ve sanatsal bir biçimde tanımlamalarından, yeni ve gerçekten komünist olan her şeyi esinli ve canlı çizmelerinden, toplumun ilerlemesini engelleyen her şeyi teşhir etmelerinden geçer.

Taraf tutmak ve halka yakın olmak ilkelerine dayanan sosyalist gerçekçi sanat için hayatın sanatsal tanımlanmasında yürekli öncülük ile dünya kültürünün ilerici geleneklerinin filizlendirilip geliştirilmesi el ele yürür. Yazarlar, sanatçılar, müzisyenler, tiyatro işçileri ve film yapımcıları çeşitli biçim, üslûp ve türde yaratıcı inisyatif ve ustalıklarını göstermek için her olanağa sahiptirler.

Komünist Partisi, edebiyat ve sanatın ve onların ideolojik ve sanatsal standartlarının gereğince gelişmesine ilgi gösterir, toplumsal örgütlerle, edebiyat ve sanat derneklerine faaliyetlerinde yardımcı olur.

c) Uluslararası Kültürel İlişkilerin Genişletilmesi. Parti, Sovyetler Birliğinin sosyalist sistemdeki ülkelerle ve diğer bütün ülkelerle kültürel ilişkilerini, bilimsel ve kültürel başarılara ortak katkıda bulunmak ve halklar arasında karşılıklı anlayış ve dostluğu gerçekleştirmek amacıyla genişletilmesini zorunlu görmektedir.

İvan Funev : Hizmetçiler (1936)

DİL VE TÜRK DİL KURUMU ÜZERİNE

YAŞAR ÇOLAKOĞLU

Kültür alanında, özellikle yazında «dil» in sürekli önem taşıyan bir olgu, bir sosyal kurum olduğu gerçeğini yadsıyanların çıkabileceğini sanmıyoruz. Bu böyle olmakla birlikte «dil» üzerine belli yazar ve düşünürlerin eğildiği, özellikle ilerici kültür çevrelerinde, işçi sınıfı bilimine bağlı yazın çevrelerinde bunun oldukça seyrek ele alınan bir konu olduğu görülüyor. «Dil» konusunda bilimsel sosyalist çevrelerin daha sık ürün vermelerinin gerekli olduğunu belirtip bu yaz Ankara'da yapılan son dil kurultayı nedeniyle dil üzerine ve Türk Dil Kurumu üzerine düşüncelerimizi dile getirmek istiyoruz.

GÜNÜMÜZDE DİL KAVRAMI

Dilbilimin ve ilgili bilimlerin etkileşerek vardığı bazı bulgular dil olgusuna oldukça yoğun ve karmaşık bir görünüm getirdi. Yüzyılımızın ilk yıllarına gelinceye «dil» den söz açıldığında ilk düşünülen «konuşulan dil» di. Gerçi bizim bu yazıda eğildiğimiz konu gene bu «Konuşulan dil» olacak, fakat bugün dil kavramı ünlü dilbilimci Sausseure'ün kavrayışından yola çıkılarak bir «bildirişme dizgesi» olarak ele alınmakta, türlü bildirişme dizgelerinden (sistemlerinden) biri olarak değerlendirilmektedir. Konuşulan dilin böylece kavranması onu maddi bir olgu olmaktan çok manevi (ulusçu duygular etkisiyle tarih açısından ve ırk açısından» bir olgu sayanlara oldukça terstir. İlerde göreceğimiz gibi «dil» in toplumlardaki işlevinden yola çıkan bu kavrayış bilimsel sosyalist değerlendirmeye oldukça uygun bir özellik sağlamaktadır.

DİL, ALTYAPI - ÜSTYAPI İKİLEMİ

«Dil» in altyapı unsuru mu, üstyapı unsuru mu olduğu süregelen bir tartışma konusudur. Bu konuda bilimsel sosyalist yaklaşım: «dil» in ne tamamıyla altyapı unsuru ne de tamamıyla üstyapı unsuru olarak ele alınamayacak kendine özgü konumu bulunduğu bunun araştırılarak değerlendirilmesi gerektiği, dil sorununa yaklaşırken bu öznel durumun gözönüne alınması gerektiği biçimde (Maksizm ve Dil, Stalin) olmuştur. Bizce de bu yaklaşım doğrudur. Dil sorunlarını irdelerken bu anlayışla yolaçıkmakta bilim açısından yarar vardır.

«Dil» i bir altyapı unsuru sayan görüş onu toplum yaşantısındaki gerçek yerinden koparıyor demektir. Dural bir olgu olarak değerlendiriyor demektir. Bu da dilin toplumun gelişimiyle uygunluk gösteren gelişimini yadsıma, yoksayma tavrını sağ sapma bir anlayışı getirmektedir.

«Dil» i bir üstyapı unsuru sayan

görüş ise dile doğal gelişiminden çok daha ötede etkide bulunabilineceği yargısından kalkarak dilin değişimini aşırı düzeyde gerçekleştirebilmek amacıyla davranmakta öznel (subjektif) niteliğe aşırı ölçüde yüklenmektedir. Bu görüş dil konusundaki sol sapma anlayıştır. Sağ ve sol sapkın değerlendirmeler tek bir odaknoktasında birleşmektedirler, o da yaşayan toplumdan kopukluk noktasıdır.

DİL ÇOKYÖNLÜ VE SÜREKLİ EYLEM İÇİNDEDİR

Tarihi süreci gözönüne aldığımızda belki «dil» in az değişime uğradığı yargısına varabiliriz. Oysa bu görünürdeki «az değişim» yaşayan dil incelendiğinde tam tersi bir yargıya vardırır bizi. Gerçekten dilbilim araştırmaları tarih dönemleri için ancak yazı dili ile dili değerlendirebildiği için görünen değişme oranı düşük gözükmektedir. Dil'in eylemlik alanı daraimaktadır. Denebilir ki dilin en önemli niteliği sürekli ve çok yönlü eylem içinde bulunan canlı bir bünye olmasıdır.

Dil eylemi; sözcük varlığı olarak (nicel artış, eksiliş), anlatım gücü olarak (anlatımın yoğunlaşması, genişliği, yalınlık ve kısalık) zamanla koşut olarak (süreç içinde dilin kendini yenilemesi, eskimiş unsurlarından arınması), etnik olarak (dilin konuşulduğu topluluğun biyolojik özelliklerine uygunluğu ve bunun kendi içinde gelişimi, değişimi) coğrafik olarak (dilin iklim ve doğa koşulları etkisiyle uğradığı değişimler) diller, kültürler arası etkileşim olarak (bir dilden diğer dillere, ve diğer dillerden dile) gibi çeşitli yönleri bulunan bir eylemler bütünüdür.

Dilbilimciler, dilseverler bir dile ancak onun çokyönlü ve sürekli eylemi sonucu ortaya çıkan değişimine koşut davranarak etkide bulunabilirler. O dilin değişir hızını arttırabilirler. Dilin doğal gelişimi halkın yaşantısıyla oluştuğu an buna koşut davranışla halktan kopma yanlışından korunmuş olunur.

DİLDE TÜREME

Dilin kendini türetmesi toplumla ilgisinden kaynaklanır, topluma bağlıdır. Belli bir dili konuşan toplum ekonomik sosyal gelişimini, değişimini karşılayacak dil varlığını yaratır. Dil türeme eylemiyle toplumun ilerlemesine ayak uydurur. Türeme eylemi özleşmeyi de içerir. Fakat bazı durumlarda eskiden var olan unutulmuş bir sözcük, yabancı bir sözcüğe karşılık olarak önerilebilir. Yani her özleştirme sözcüğü türeme olacak diye bir genelleme yapılamaz. Tersini söylersek, türeme eylemi yalnız yabancı sözcüklere karşılık bulmakla sınırlı değildir. Dilin daha genel boyutlu bir eylemidir.

ÖZLEŞTİRME

En yalın biçimiyle diğer dillerden, yabancı kültürlerden bir dile girmiş ya da girmekte olan sözcüklere o dilin bünyesinden karşılık bulma eylemidir, özleştirme. Bir dilin yüzdeyüz özleşmesinden çok olabildiğince özleşmesi amaçlanır bu eylemde. Yüzdeyüz özleşmeyi amaçlama, idealistliğe, ütopyaya düşmek, toplumları ve evreni, toplumlararası ilişkileri etkileri yoksaymak gibi gerçekdışılığa düşmek olur. Genellikle küçük burjuva aydın çevrelerinin böyle bir amaçlama içinde oldukları görülür.

Özleşmeye bizde genel olarak

sağ tepki göstermiştir. Sağcı yazar ve düşünürlerin dinci duyguları okşama taktiği bunda etkili olmuştur.

Yabancı dillerden bir dile giren fakat o dilce ses bozumlarına uğratılan sözcükleri o dilden saymak (örneğin Türkçeye giren Arapça, Farsça, Fransızca vb. sözcüklerin Türkçenin ses uyumuna benzeştirilmesiyle Türkçeleştirildiğini varsaymak) sağcı çevrelerin olduğu gibi kimi ilerici çevrelerce de benimsenmekte. Bu varsayım bizce yanlıştır. Yabancı bir dilden bir dile giren sözcük doğası gereği yabancı sözcüktür. O dil bünyesindeki yeri de ancak bu önad (sıfat) la adlandırılmalıdır.

Ne denli tutulmuş, alışılmış, çok kullanılır olursa olsun, yabancı dilden girmiş bir sözcüğe tutunabilecek, halkça benimsenebilecek, denli uygun bir karşılık bulunabiliyorsa bu savunulmalı ve önerilmelidir. Karşılık bulunamıyor, yada bulunanlar halkça benimsenmiyorsa üstteki durum gerçeklenene kadar beklenilmelidir. Bu arada da zorla beğenisi düşük sözcük kabul ettirilmeye çalışılmamalıdır.

Özleşme eylemi «dil» in genel özelliklerinden de sayılabilecek uluslaşma olgusu ile de ilintilidir. Fakat bu ilinti belli bir zaman dilimi içinde gerçeklik kazanır. Uluslaşma sürecini tamamlamış bir ulusun dilinde özleşme gene de sürer. Örneğin bugün Fransızlar, Almanlar vb. uluslaşma sürecini tamamlamışlardır. Fakat bu diller için özleşme sürmekte ve sürecektir.

TÜRKÇENİN ÖZLEŞME VE TÜREME EYLEMLERİ TOPLUMSAL İLERLEME SÜRECİNİN BİR PARÇASIDIR

Özleşme bizde bugün başarı ile süren bir dil eylemidir. Toplum varlığı ile koşut olarak sürecektir de. Bizde de genellikle özleşmeyi uluslaşma sürecinin bir parçası olarak ele alma alışkanlığı egemendir. Oysa Türkler uluslaşma sürecine oldukça erken giren (1000 yıllarında) ve XIX. yüzyılın son yarısında bu süreci oldukça yüksek bir düzeye eriştiren, Cumhuriyetle resmileştiren bir ulustur. En aşırı zamanlama ile uluslaşma sürecini 1940'lara değin getirebiliriz. Özellikle 1960 sonrası için Türkçedeki özleşme ve türeme eylemlerini uluslaşma süreci ile açıklayamayız. Böyle yaparsak şövenist bir tavra düşmüş oluruz. Buna en yatkın olanlar CHP yi odak bilen (kuruluşundan bugüne) kentsoylu aydınlardır. Dildeki bu eylemler toplumun vardığı ekonomik-sosyal gelişmeye, kültür düzeyine denk düşen bir gereksinimle açıklanmalıdır. Başka bir deyişle, Türkçedeki bu eylemler, dilin anlatım gücü, söz varlığının gelişimi, toplumsal ilerleme sürecinin bir parçası olarak ele alınmalıdır.

TDK

Türk Dil Kurumu kurulduğundan bugüne başlıca, tarama, derleme, sözlük çalışmaları, eski metinlerin, yapıtların incelenmesi, yeniden basımı, dil sorunları üstüne yapıtlar, dil ve yazım sorunlarını içeren dergiler (Belleten, Türk Dili) terim çalışmaları, tanıtıcı küçük yapıtlar, yarışmalar, konferanslar vb. çalışmaları içinde bulunuyor.

Genel bir değerlendirme ile TDK bugüne dek olumlu bir işlem görmüş, Türkçenin bugünkü vardığı düzeye erişilmesinde büyük katkıda bulunmuştur. Bu arada kurumun, kadro anlayışı, yönetim an-

layışı, çalıma anlayışı, toplumla ilişkiler, yazın çevreleriyle ilişkiler vb. gibi birçok yönden yanlışlar içinde bulunduğu da bir gerçek. Fakat bu olumsuzlukları abartarak kurumu bugün varılan dil gelişkinliğinde payı olmamakla, etkin yeri olmamakla suçlayanlara katılmıyoruz. Bunların kişisel kapris içinde olduklarını sanıyoruz. Oysa sorun nesnel yaklaşımı zorunlu kılıyor.

TDK'NIN YAPISI

Kuruluşundan bu yana TDK nın en büyük eksikliği ve yanlışlığı yönetim biçimi ve yönetim anlayışıdır. Tek parti döneminde resmi bağımlılıktan ayrı, özerk bir yapıda olmasıyla daha verimli olacağı düşünülmüş Kurum, yine de resmi bürokrat çevrelerin denetiminde ve «yönetiminde» varlığını sürdürmüş, başka ülkelerde benzerleri yapılan tarama - derleme çalışmaları kısa zamanda sonuçlandırılırken bizde bu açıkça uzamıştır resmi çevrelerin Kurum'a dadanmış olmaları yüzünden. Daha başka çalışma alanlarında da aynı etken olumsuz işlemde bulunmuştur.

Kurumda oluşturulan yönetim kadrosu ve üyelik için dilbilimle ilgisi olmayan fakat resmi kuruluşlarda etkinliği bulunan, çoğunlukla ırk düşkünlüğünden kaynaklanan bir dil ilgisi bulunan kişiler düşünülmüş, böylesi kişilerin koruyuculuğunda (yönetim için gerekli oy sayısı) Birkaç kişiden oluşan gerçek yönetici kadro kırk yıl boyunca değişmemecesine görev yapmıştır. Kurum'a yazın çevresinden ilerici, aydın kişilikler, yaratıcı kişilikler genellikle yaklaştırılmamış, ya da böylelerine «zevahiri kurtarmak» amacıyla tek tük Kurum'da görev verilmiş, etkin olmaları çeşitli yollarla önlenmiştir. Değişmeme amacındaki dar bir çekirdek kadro Kurum'da bu amacını gerçekleştirebilmek için sınırlı konularda ve sınırlı oranda bir çalışma hızını geçememiş bu da ister istemez Kurum'u olanakları sonuna dek kullanamama konumuna, yaygınlaşamama konumuna getirmiş, geniş aydın çevrelerde olumsuz nitelenmeye başlanmasına yol açmıştır.

Kuruluşuyla düşünülen atılgan, yenileşmeci çalışmayı Kurum üstte anlattığımız üye ve yönetici niteliğiyle istenilen düzeyde yerine getirememiş, özerk, özgür çalışması olacak bir kuruluş olarak düşünülmüşken adıyla resmi olmayan fakat anlayışı, işleyişiyle resmi kurumlardan pek farklı olmayan bir yapıyla ortaya çıkmış bugüne gelmiştir.

Son yıllara doğru Kurum'a yazın çevresinden gelen aydınlarla belli oranda bir açılma gerçekleşmiş, fakat ülkemizin kültürel ortamına oranla bu çok yetersiz kalmıştır. Kurum başlangıcından beri bünyesinde en çok öğretim üyesi niteliğinde üyelere yer vermiştir. Hatta bu konuda oldukça cömert davranılmış böylelerinin Kurumdaki sayısal üstünlüğü diğer kesimlere oranla oldukça büyük fark yapmıştır. Öğretim üyeleri içinde de dil anlayışı yönünden farklı, karşıt denebilecek unsurlara yer verilmiş bu da çalışmaları aksatıcı, yavaşlatıcı bir etken olmuştur.

TDK'nin Son Yönetimi ve Son Kurultay

Bu yaz yapılan XVI. Kurultaya değin görev almış yönetim daha önceki oranla daha başarılı olmuş, dilbilim alanında oldukça yararlı yapıtların yayınlanması ve Ku-

rum'un çeşitli Kol çalışmalarının canlandırılması yolunda çaba göstermiştir. Özellikle demokrat yazıncıların ve öğretim üyelerinin çalışmaları sağlamıştır bu başarıyı.

Kurultay öncesi son yönetimin (Kurultay da aynı yönetimin listesi seçilmiştir) üyeliğe almadığı bazı ilerici yazarların tepkisini üzerine çektiği biliniyor. Yönetimin bu yanlış tavrında yöneticilerin olduğu denli, Kurum'un eskiden beri gelen ilkesizliği, tutarsızlığı da etkili olmaktadır.

Kurum'a alınmayan yazarlar konusunda yapılan yanlışlığı abartıp yönetimin olumlu yönlerini gözmezden gelme, karalamaya girişme tavrını yanlış buluyoruz. Son yönetim kendisinden öncekilere oranla daha başarılı olmuştur bu gerçeği teslim etmek gerekir.

Bugüne dek TDK kurultaylarında kişisel ve akademiker listeler yarışmışlardı. Bu son kurultayda tavır ve anlayış ayrılığı olan listeler çekiştiği görüntüsü egemen. Oysa bu iki liste incelendiğinde 16 adın ortak olduğu, diğer adların da gerek düşünce yaklaşımında gerek dil anlayışlarında pek farkı bulunduğu söylenemez.

Son kurultayda yönetimin listesi karşısına daha «ilerici» bir liste savıyla çıkan mavi listenin ortak adlar çıkarılınca kendi içinde hiç de tutarlı olmayan, derleme, ilkesiz ve aceleye gelmiş bir liste olduğu görülüyor. Gerçi bu listede politik eğilimleri öbürüne oranla daha ileri olan adlar yeralmakta. Fakat bunların yanında diğer listedekilerden hiç de farklı olmayan adların sayısı da oldukça kabarık. Bunlar arasında «dil» le ilgileri ilericilik adına övünülecek gibi olanlar çok az.

TDK yönetimine aday olacak ilerici bir listenin çok daha derli toplu, ilkeli, yönetimden daha üstün çalışma yapabilecek bilgi ve yetenekte adlardan, somut programdan kaynaklanması gerekir. Yoksa bir iki kişinin ünlülüğüne güvenip yönetime gelmek için alel acele liste düzenlemesi, ilkesiz programsız bir çıkışta bulunması hiç de «ilericilik» le bağdaşmadığı gibi, dilimizin gelişmesine de sekte vurmakta gecikmez, bugüne değin gelen, eleştirdiğimiz yönetimlerden de başarısız bir konuma varılır.

BAZI ÖNERİLER

ÜYELİK : Ünlü ünsüz, yaşlı genç ayrımı yapmadan dil üzerinde somut ürün veren, ya da ürünlerinde dil yönünden gerçekten öncül görevler yerine getiren sanatçı ve düşünürlerin politik yönden en az demokrat ve yurtsever olması koşuluyla eğilim farklılıklarına bakmaksızın kuruma üye alınması, dille ilgisi yeterince bulunmayan (günümüzde türkçe yazmak artık övünü unsuru olmaktan çıkmış doğal bir görev, doğal bir olgu durumuna gelmiştir, dille ilgisi yalnızca öz türkçe sözcük kullanmak olan bir çok aydın yazarın bu durumları kuruma üyelik için yeterli değildir.) yazar ve öğretim üyelerinin kendi alanlarında ünlü oluşu üyelik için yeterli görülmemelidir.

Kurum üyelerine şimdikinden daha çok görev ve sorumluluk paylaştırılmalı üyelerin çalışmaları denetlenmeli, belli düzeyde çalışma yapmayan üyeler üyelikten düşürülmelidir. Bugüne dek izlenen formalite cinsi gö-

revler değil dilin gelişimi için gerçekten etkili ve yararlı olacak görevler verilmeli, üyelerin çalışma yeteneği arttırılmalıdır.

ÖZLEŞME : Yabancı sözcüklere bulunan karşılıklar iki üç uzmanın beğenisinden çıkarılmalı, geniş bir tabanla birlikte, kurulacak ÖZLEŞTİRME KOLU ile gerçekleştirilmeli, bu kol şimdikinden farklı olarak tabanda öğretmen, öğrenci, türlü meslekten yurttaşlar, yazıncılar aydınlar, dilbilimciler biçiminde geniş olarak saptanmalı üretilen sözcükler bu geniş tabanda birkaç elemeyle seçilmeli, en son karşılıklar basın, TRT aracılığıyla halka önerilmelidir.

DİLBİLİM : Kurum dil sorunları ve konuları için yaygın ödüllü yarışmalar düzenlemeli başarılı yapıtları yayınlamalı.

DERGİCİLİK : Kurum Türk Dili Dergisinden ya dil sorunlarında haber veren bir bülten olarak da yararlanma yoluna gitmeli ya da böyle bir bültenin yayınlanmasına çalışılmalıdır. Ayrıca Türk Dili'nin ülkemizdeki yazın dergileri için, bugüne dek olandan daha kapsamlı ve ilkeli bir bölümü olmasına, dergide her sayı dilbilimle ilgili inceleme, araştırma yeralmasına çalışılmalı.

Kurum Türk Dili Araştırma Yıllığı'ndan ayrıca aylık ya da iki, üç aylık bir dilbilim dergisi çıkarmalıdır.

ÇEVİRİ : Kurumun batı ve doğu dillerindeki dilbilim yapıtlarını yöntemli ve belirli bir dizi olarak sürekli çevirip yayınlaması, yine belli başlı dillere Türkçe dilbilim yapıtlarını çevirip benzeri kuıuluşlarla anlaşıp yabancı ülkelerde yayınlamasına çalışılmalı bunun için geniş bir ÇEVİRİ KOLU oluşturulmalıdır.

ETKİNLİK VE YAYGINLIK : Kurum ülkemizin toplumsal konularına ilgisiz kalmamalı ve halkın yararına girişimleri desteklemeli, halka ve demokrasiye saldıranlara karşı açık seçik bir tavır almalı, bu tavırda bulunan diğer demokratik ilerici kuruluşlarla birlikte davranmaktan kaçınmamalıdır.

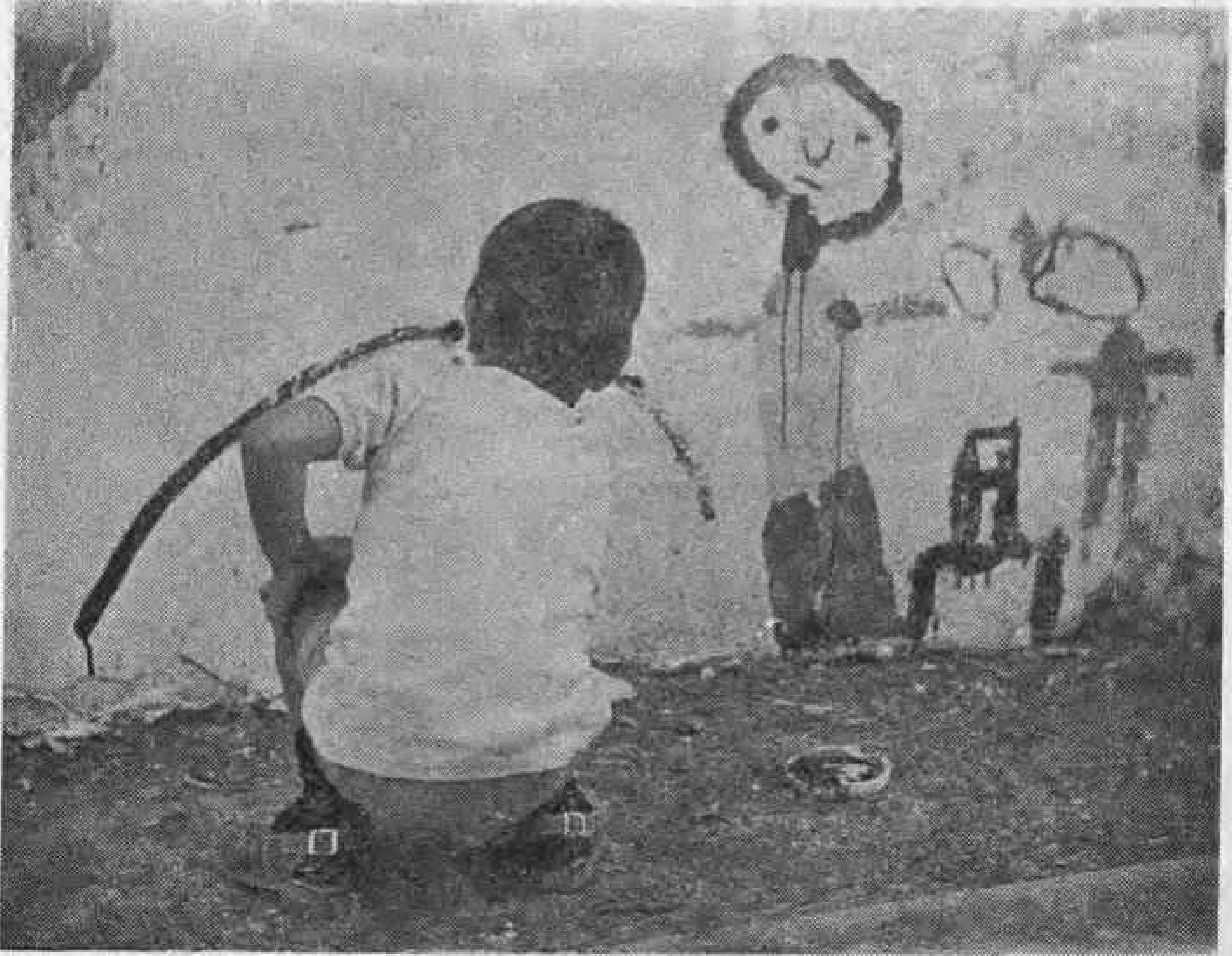
Kurum halkla somut ilişki kuracak kampanyalar düzenlemeli, yazın çevreleriyle Sanatçılarla daha yakın ve kapsamlı ilişkilere girmeli olanaklarından yazın çevrelerini daha çok yararlandırmalıdır.

HABERLER

GSD ÇOCUKLARLA DUVAR RESMİ ÇALIŞMALARI DÜZENLİYOR

Görsel Sanatçılar Derneği Uluslararası Çocuk Yılı çalışma grubu, geçtiğimiz ay Çanakkale'de düzenlenen 'Tahta At Çocuk Festivali' çerçevesinde ilginç bir çalışma gerçekleştirdi. 30'u aşkın çocuğun katıldığı çalışmada, görevli sanatçıların gözetiminde taslak çalışmaları tamamlandıktan sonra, çocuklar otuz metre uzunluğunda bir duvarı ortaklaşa yaptıkları resimlerle boyayıp bitirdiler.

1979 Uluslararası Çocuk yılı süresince de, GSD bu çalışmaları, sanatçılarla resim öğretmenleri arasında daha sıkı işbirliği kurarak geliştirip yaygınlaştırma kararında.

BATIBERLİNDE ATOM SANTRALİNE KARŞI DUVAR RESİMLERİ

Batıberlinde kurulmak üzere projeleri açıklanan Atom santralini portesto etmek üzere bir gurup ilerici ressam, kentin çeşitli yerlerinde büyük boyutlu duvar resimleri yaptılar. Fotoğraflarda da izleneceği üzere bol bol yazılı açıklama kullanmaktan kaçınmayan bu resim türü ile sanatçılar, yığınları uyarmada duvar gazetesi edasına yaklaşıyorlar.

KİTAPLAR

SOVYET EDEBİYATI

«Sovyet Edebiyatı hakkında ne biliyoruz?» diye sorsak, Türkçe okuryazar bir insanın ağzında birkaç isim sıralanır: Gorki, Şolohov, Ehrenburg, Simonov, N. Ostrovski...

Türkiye'de egemen yayıncılık anlayışı içinde bir yazarın Türkçe'ye çevrilebilmesi için mutlaka kendisinin veya yapıtının başından bir olay geçmiş olmalıdır. Sovyet yazarlarının pekçoğunun çevrilme nedeni de budur: Şolohov, Nobel ödülünü kazandığı için, Boris Pasternak'ın Dr. Jivago'su batılı kapitalist ülkelerin bu romanı anti-komünist propaganda aracı yaptıkları için vs.

Bugüne kadar çevrilen yapıtlar elbetteki Türkiyeli okurlara Sovyet edebiyatını bir ölçüde tanıtmıştır. Ama bu tanıma Sovyet edebiyatının bütünü düşünüldüğünde çok yetersiz kalmaktadır. Gerçi, Konuk Yayınlarınca K. Zelinski'nin «Sovyet Edebiyatı» adlı yapıtı yayınlanmadan önce bu edebiyatın bütününü de düşünebilecek durumda değildik. Bu yüzden kitabın en yararlı yanı da burası. Sovyet edebiyatını tarihsel süreç içindeki gelişimiyle, yazarları, yapıtları, sorunları, etkileşimleriyle tanıtması.

Zelinski'nin yapıtı 1917 Büyük Ekim Devrimi'nin edebiyata getirdiği sorunlarla başlıyor. Puşkin'den başlayarak Lermontov, Gogol, Herzen, Turgenyef, Dosteyevski, Tolstoy ve Çehov ile büyük bir birikime sahip klasik Rus edebiyatı geleneklerinin Devrim sonrası yazarlarına etkileri, sanatın halka hizmet amacı ve «sanata partizanlık» kavramının doğması. Bu sorunlar, düşüncenin doğumuna kaynaklık eden tarihsel yapı içinde, özellikle de XIX. yüzyıl eleştirel gerçekçi Rus yazarlarıyla bağlantısı içinde anlatılıyor.

Daha sonraki bölümlerde, Sovyet edebiyatının yaratıcıları, tek tek ele alınarak, kişilikleri, yapıtları, yazarın kişisel izlenim ve düşünceleri de katılarak tanıtılıyor. Gorki, Mayakovski, Sergey Yesenin, Aleksandr Fadeev, Aleksi Tolstoy, Boris Pasternak, Konstantin Fedin, Nikolay Ostrovski, Nikolay Pogodin, Leonid Leonov, İlya Ehrenburg, Konstantin Paustovski, Mihail Şolohov...

Kitabın son bölümlerinde 1950 sonrası yenileşen Sovyet Edebiyatı yeni yazarları, Sovyetler Birliği'ndeki çeşitli ulusların edebiyatları tanıtılıyor.

«Sovyet Edebiyatı» okunduktan sonra ülkemizin kültür yaşamının geriliği üstüne düşünmemek elde değil. Yayınevlerinin, film ithalatçılarının, radyonun, televizyonun, devletin çeşitli kültür kurumlarının Asya, Afrika ve Latin Amerika halklarının zengin kültürlerine gözlerini kapamaları bir yana, en büyük komşumuz, dünyanın en ileri toplumunun kültür ve sanat yapıtlarını tanımak, insanlığın ileriye adımlarını izleyebilmek olanaklarından halkımız yoksun bırakılmaktadır. Bu alanda ilerici, devrimci yayıncılara, çevirmenlere sorumluluk düşmektedir. Bu eylem ülkemizin demokratikleşme sürecine de katkı olacaktır.

TURGAY FİŞEKÇİ

«Sovyet Edebiyatı» K. Zelinski, Çev.: Funda Savaş, Konuk Yayınları, 1978

ÇIRAK ARANIYOR

1960 sonrası şiir kuşağından Refik Durbaş «Çırak Aranıyor»la 3. yapıtını da verdi. (İlki KUŞ TUFANI 1971 Soyut yay. 37 şiir, ikincisi HÜCREMDE AYIŞIĞI Cem yay. 1974, 32 şiir.) Türkiye'de 1950 yıllarının getirdiği soyut - imgeci şiir yoğunluğu içinde olmadan fakat bu yoğunlukla yaygınlaşan anlatım yollarından yararlanan bir şiirle yola çıkan Durbaş ilk yapıtında kendi yaşantısı ve gözlemlerini odak sayan şiirler yarattı. «Hücremde Ayışığı»nda imge kullanımını anlatı dil öğeleriyle daha bir dengeli kullandı ve kendisiyle birlikte özel gözlem alanlarına eğildi, bu alanları, çalışan kızlar, toplumcu dramlar gibi belirli odaklara indirgedi.

«Çırak Aranıyor» da Durbaş bu kez çalışan çocuklar, onların gurbetçilikleri, sıla özlemleri, minibüs, dolmuş sarkılarındaki ezginlikleri, günlük yaşantılarında etkilendikleri çeşitli kültürel etkenler, ekonomik sorunlar, sosyal sorunlar birbiriyle iç içe işlemeye çalışıyor.

Durbaş bu yapıtında öncekilere oranla daha anlatımcı bir dil ve daha özenli bir imge kullanımını yeğlemiş. Bu durumuyla yapıt öncekilerden daha «usta» işi olduğunu belgeliyor. Yalnız bundan sonrası için ozanın şiirini hem olumlu hem de olumsuz yönde etkileyebilecek bir olguyla karşılaştığımızı söyleyebiliriz «Çırak Aranıyor»da. Ozan Kampana ve Beyaz Kehribar şiirlerinde olsun Bir Dağ Yamacında şiirinde olsun (bu şiirler dergilerde yayınlandığında çeşitli yazarlarca övülmüştü) anlatımcı bir şiir dili kullanmış hatta kendisinin daha önceki şiir deneyini zorlayan boyutlara ulaşmıştır. Bu şiirler ve deneyim kendi alanında başarılıdır. Fakat ozanın genel şiir duyarlılığını bundan ötede etkileyip etkilemiyeceği belli değildir. Bizce anlatı şiir bir ozanın genel şiir dağarcığı içinde yer alan bir tür olarak kalmalı. Ozanların böylesi şiirleri de olmalı fakat egemen biçim durumuna gelmemeli. Özellikle Refik Durbaş gibi lirik anlatımlı ozanlar için bunu hiç dilemeyiz. Zaten Durbaş da yapıtında onun daha önceden bildiğimiz şiir biçimi'ne uygun (doğaldır ki bunda daha ustalaşarak) şiirler de alarak bir denge oluşturmaya çalışmış. Bizim uyarımız bu yapıtı nedeniyle yeniden okuduğumuz tüm şiirlerinde gördüğümüz bir gelişme ile ilgili. Durbaş'ın anlatımcı şiiri şiirinde egemen kılmadan başarılı örneklerle denemeyi sürdüreceğine güveniyoruz.

«Çırak Aranıyor» konu olarak da Durbaş'ı kendinden sonra yazmaya başlayan şiir kuşağıyla (1970 sonrası) yakınlaştırıyor. Bu da bir ozan için sevinilmesi gereken bir gençleşmedir. Ülkemizde şiirin hangi alanlara hangi yoğunluklarla akmakta olduğunun bir nişantaşı oluyor Durbaş'ın yapıtı. Şiirin konusuyla, duyarlılığıyla halklaştığı, yığınlaşmaya başladığı bir aşamada olunduğunun nişantaşı!

ELİM SANATA DÜŞER USTA
DİLİM KÜFRE-YÜREĞİM ACIYA
ÖLÜM HEP BANA
BANA MI DÜŞER USTA?
SEVDA NE YANA DÜŞER USTA
HİCRAN NE YANA
YALNIZLIK HEP BANA
BANA MI DÜŞER USTA?
GURBET NE YANA DÜŞER USTA
SILA NE YANA
GURBET HEP BANA
BANA MI DÜŞER USTA?

YAŞAR ÇOLAKOĞLU

«Çırak Aranıyor», Refik Durbaş, Cem Yayınevi.

IN THIS ISSUE

p. 3 **The Field of Culture Should Be Democratized**: The leading article of this issue by the editorial board of **Art Labour** takes a close look at the relationship between cultural endeavors in Turkey and the attitude of the new government towards this field. While on one hand the need for wider participation in «cultural consumption» has recently been advocated by the government and to make this possible, jobs have been offered to many art labourers in state subsidised institutions; on the other hand, since, as a result of general economic crisis; non-subsidised means of artictic production have been deteriorating rapidly, the cultural labourer will be left with no alternative and no chance to decline. The «benevolence» of the «democratic left» cultural policy, therefore, increases the probability of the «govermentalisation» of the field of culture. In a country where the basic democratic rights are limited (the Communist Party of Turkey is still outlawed by a direct adaptation of a piece of Mussolini legislature —articles 141 and 142 of the Penal Code—) non-governmental means of artistic production are wholely necessary. Those art labourers employed in state owned facilities can only find freedom of expression if an autonomous counsil of the representatives of arts labourers' unions determines which groups 'or which persons' work shall be subsidised. This being achieved and constitutionally secured, will the real democratisation of the field of culture be a reality. Short of total autonomy the singular art labourer will ever stand the chance of being «fused» into the governmental machine, and he will be able to stand this pressure only if he is a part of the organised struggle of the working class.

p. 8 Refik Durbaş: (Born 1944) One of the distinguished younger pcets of Turkey.

p. 11 The speech given by the famous Soviet author **Chınghız Aitmatov**, at the International Meeting of Writers, held in Sofia in the summer of 1976 is published in this issue to revere September, Ist, World Peace Day. **Art Labour** takes this opportunity to extend its wishes of success to the preperatory meeting of the World Peace Council sponsored «Conference on Economic, Technological and Cultural Cooperation in the Balkans and the Middle East» to be held in Istanbul, 2-4 September 1978.

p. 17 Abdülkadir Bulut: (Born 1943) One of the distinguished younger poets of Turkey.

p. 19 The second and final part of a long article on «The 'left' in Modern Turkish Poetry». One of the best known literary critics of the land, Mr. Asım Bezirci, the Editor of **The Complete Works of Nazım Hikmet** (five volumes of which has been published), examines here the progressive and socialist element in the late 19th and the 20th century Turkish poetry.

p. 31 An explanatory article about the Bulgarian sculpturer Ivan Funev. The photographic reproductions of his works are published in this issue.

p. 36 Poems by Neşe Yaşın, (born 1959), A. talented young poet Miss Yaşın, a native of Cyprus, focuses her poetic insight on anti-war topics,

p. 44 The International Antalya Festival/1978 played host to many a talent from neighboring countries. **Art Labour** staff writer Erdal Alova was there to interview Svetana Maneva, Bulgarian actress and member of parliament and her compatriot Simon Wagenstein, scriptwriter and film director.

p. 54 Two poems by Pablo Neruda, on the fifth anniversary of the black putsch and his untimely death.

p. 60 Member of the Editorial Board Barış Pirhasan, brings back from the 11th World Festival of Youth and Students his impressions of a meeting with Nicholas Guilloen, the National Poet of Cuba.

p. 64 For some time now, **Art Labour** has been publishing excerpts from the programs of workers and cummunist parties of the worldon the subject of culture. The excerpt in this issue comes from the program of the Communist Party of the Soviet Union.

p. 67 The Language Institute of Turkey (Türk Dil Kurumu) had its congress lately. In this article, Mr. Çolakoğlu reviews the proceedings and relates his opinions and proposals.

p. 73 Some news about the cultural and artistic activities and some book reviews.

S. ÜSTÜNEL

KORE NİRE

«Burjuvazinin Kore - Nato gidişi bu sonuçları vermiştir. TKP emperyalizme, sömürgeciliğe, emperyalist saldırganlığa, militarizme, harbe karşı ulusal bağımsızlık, demokratik gelişme, barış, sosyal ilerleme, sosyalizm için savaşların içinde yoğrulagelmiştir. TKP emperyalist salgıncılığın, faşizmin her zaman karşısında yer almıştır. Türkiye'de Amerikan hegomanyasına, Truman «doktrini» ne, NATO'ya, ikili kölelik anlaşmalarına, yurdumuzdaki yabancı saldırı üslerine, atom harmanlarına ardıcıl savaş yürüten, karşı duran, halkı bu uğurda savaşa çağıran biricik parti Türkiye Komünist Partisi'dir.

TKP, daha ilk günden, Türk askerinin Kore'ye gönderilmesine karşı çıktı. Halka, orduya seslendi: «Memetçik, Kore'ye gitme!» dedi. «Türk askeri, Amerikan emperyalistlerinin ve seni 23 sente satan Türk burjuvazisinin çıkarları, kanlı serüvenleri uğruna Kore'de kan dökme! Ölme! Öldürme!»

20 Lira

Türkiye Dağıtımı
Temel Dağıtım

1. CİLT ÇIKTI

Dost Okurlarımız,

«Sanat Emeği»nin ilk altı sayısını içeren Birinci Cildimiz çıktı.

P.K. 1339 Sirkeci / İstanbul adresinden 205 lira karşılığında sağlanabilir.

Ayrıca cilt kapağı almak isteyen okurlarımız, aynı adrese 65 liralık pul göndermelidirler.

Yurtdışı için cilt fiyatı: F. Almanya: 20 DM, Amerika: 10 $ İngiltere: £5 Fransa: 43 Fr. Belçika: 350 Fr. Hollanda: 22 Fl. İsviçre: 23 Fr., İsveç: 43 Kr.

Dost Selamlarımızla

Sanat Emeği

KÜLTÜR ALANI DEMOKRATİKLEŞMELİDİR

sanat emeği

AYLIK SANAT KÜLTÜR DERGİSİ

FİYATI : 20 LİRA